

De stand van zaken rondom gecijferdheid in Nederlandse bibliotheken

Annemarie Groot & Rosa Alberto

Colofon

Auteursrechten

Redactie: Annemarie Groot, Rosa Alberto

Datum: januari 2024

Deze publicatie komt voort uit het onderzoeksproject “Gecijferdheid als Basisvaardigheid”. Het project is een samenwerking tussen het Lectoraat Wiskundige en Analytische vaardigheden van Hogeschool Utrecht, ECBO expertisecentrum voor onderzoek en kennisvraagstukken, en de Universiteit Utrecht. Het project werd gesubsidieerd door het OCW.

Deze publicatie mag worden gedeeld onder de creative commons licentie:

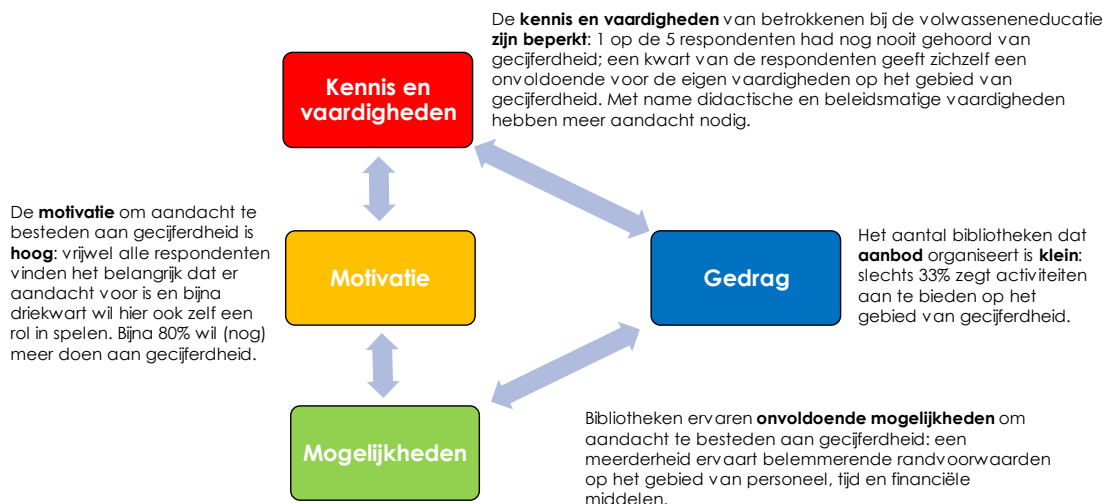

Samenvatting

Gecijferdheid is naast geletterdheid en digitale vaardigheden een belangrijke basisvaardigheid om mee te komen in een maatschappij waarin digitalisering en mathematisering een steeds grotere rol spelen. Volgens de Algemene Rekenkamer hebben ongeveer 2,1 miljoen volwassenen moeite met gecijferdheid. Dat aantal is groter dan het aantal volwassenen dat moeite heeft met geletterdheid. Het belang van gecijferdheid is in beleid nog ernstig onderbelicht. In dit rapport brengen we de resultaten in kaart rond de positie van gecijferdheid in Nederlandse bibliotheken: hoe zit het met de deskundigheid en de vaardigheden van bibliotheekmedewerkers en het aanbod van bibliotheken? Op basis van het “Wheel of Change” - model is een vragenlijst ontwikkeld, die ingaat op het gedrag van betrokkenen van bibliotheken bij het educatieaanbod, en hun kennis, vaardigheden, motivatie en mogelijkheden. In totaal 130 professionals en vrijwilligers van bibliotheken die betrokken zijn bij de volwasseneneducatie hebben de vragenlijst ingevuld. We vonden dat slechts een op de drie bibliotheken in Nederland aanbod op het gebied van gecijferdheid organiseert. De professionals en vrijwilligers van bibliotheken hebben slechts beperkte kennis en vaardigheden op het gebied van gecijferdheid en ervaren onvoldoende mogelijkheden om activiteiten te organiseren op het gebied van gecijferdheid. De motivatie om (meer) aandacht aan gecijferdheid te besteden is hoog. Deze resultaten bieden aanknopingspunten voor gerichte vervolgacties zoals training en het (verder) vergroten van de bewustwording van het belang van gecijferdheid onder relevante stakeholders.

Wat is de stand van zaken rondom de aanpak van gecijferdheid bij volwassenen?

Op basis van een vragenlijst onder bibliotheken, (respons N=130) concluderen wij:

kernwoorden: Basisvaardigheden • Gecijferdheid • Nederland • Bibliotheek • Bewustwording

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
<i>Achtergrond en aanleiding voor het onderzoek</i>	4
<i>Doel en onderzoeksvraag van het onderzoek</i>	5
<i>Leeswijzer</i>	5
2. Theoretische kader	6
<i>Wat is bewustwording eigenlijk?</i>	6
<i>Modellen bewustwording en gedragsverandering</i>	6
3. Methode	10
<i>De bibliotheken</i>	10
<i>De online vragenlijst over gecijferdheid</i>	10
<i>Analyse</i>	10
4. Resultaten	11
<i>Gedrag en aanbod</i>	12
<i>Kennis en vaardigheden</i>	14
<i>Motivatie om gecijferdheid te versterken</i>	22
<i>Mogelijkheden om activiteiten te organiseren</i>	28
5. Conclusie en aanbevelingen	32
<i>De stand van zaken op het gebied van gecijferdheid</i>	32
<i>Aanbevelingen</i>	33
Referenties	35
Bijlage: Digitale vragenlijst	37

1. Inleiding

Achtergrond en aanleiding voor het onderzoek

Informatie in onze samenleving krijgt steeds meer een multimodaal karakter. Het is een combinatie van woorden met steeds meer getallen, grafieken en diagrammen, aangeboden in een veelal digitale context. Het kunnen omgaan met deze informatiebronnen vraagt geletterdheid, gecijferdheid en digitale vaardigheden. Deze *basisvaardigheden* zijn essentiële vaardigheden die nodig zijn voor het dagelijks functioneren van volwassenen in de samenleving. Denk aan boodschappen doen, reizen met het openbaar vervoer of meedoen aan discussies over de verkiezingen. In dit onderzoek richten we ons specifiek op de basisvaardigheid gecijferdheid (Hoogland & Stelwagen, 2021). Er zijn in de literatuur verschillende definities van gecijferdheid in omloop (Safford-Ramus et al., 2018; OECD, 2021). De Nederlandse definitie die wij gebruiken is: "Gecijferdheid is het vermogen van een individu om zich zelfstandig en adequaat te kunnen redden in situaties waarin getallen, tabellen, informatiegrafieken, en andere getalsmatige informatie een rol spelen" (Hoogland & Meeder, 2007).

Een focus op gecijferdheid is van belang omdat er een onevenwichtigheid lijkt te bestaan tussen de drie genoemde vaardigheden. Enerzijds weten we uit onderzoek dat de groep mensen die moeite heeft met gecijferdheid groter is dan de groep mensen die moeite heeft met geletterdheid. Resultaten van de Algemene Rekenkamer (2016) laten zien dat er 1,3 miljoen Nederlandse volwassenen tussen de 16 en 65 jaar moeite hebben met gecijferdheid. Nemen we daarin de ouderen boven 65 jaar mee, dan loopt het aantal op tot 2,1 miljoen Nederlanders. Tegenover 1,9 miljoen mensen die moeite hebben met geletterdheid. Anderzijds weten we dat er nog steeds weinig aandacht voor gecijferdheid is op alle niveaus van beleid en uitvoering. In de media en in beleidsstukken zien we voornamelijk aandacht voor geletterdheid en veel minder voor gecijferdheid. En als we kijken naar het aantal deelnemers van educatietrajecten bleek in 2016 dat van de ruim elfduizend deelnemers, er nog geen 300 deelnemers een rekentraject volgden, terwijl er bijna 2000 deelnemers taaltrajecten volgen voor Nederlandsprekenden en er ruim 5000 deelnemers zijn aan taaltrajecten voor anderstaligen. (Steehouder & Baay, 2016).

Binnen de volwasseneneducatie hebben bibliotheken een belangrijke rol in het versterken van basisvaardigheden bij volwassenen. Bibliotheken bieden een breed scala aan educatief materiaal, zoals boeken, tijdschriften, digitale bronnen en audiovisuele materialen, die mensen kunnen gebruiken om hun kennis te vergroten en rijke leerervaringen op te doen. Daarnaast organiseren bibliotheken ook educatieve activiteiten zoals lezingen, exposities, workshops en cursussen, die mensen kunnen helpen hun vaardigheden te ontwikkelen en hun interesse in leren te stimuleren.

Terwijl er al veel bekend is over het aanbod en de bewustwording van bibliotheken rondom geletterdheid en digitale vaardigheden, is veel minder bekend over het aanbod en de bewustwording rondom gecijferdheid. In hoeverre is men zich bijvoorbeeld bewust van het belang van het versterken van gecijferdheid? En hoe deskundig zijn medewerkers? Hebben vrijwilligers en coördinatoren voldoende handvatten om gecijferdheid te stimuleren? En wat doen bibliotheken al op het gebied van gecijferdheid? Is dat via een integrale aanpak of door losse cursussen?

Doel en onderzoeksvraag van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is meer inzicht te krijgen in hoeverre bibliotheken zich bewust zijn van de aanpak van gecijferdheid bij volwassenen. De hypothese is dat bibliotheken zich niet of nauwelijks bewust zijn van wat gecijferdheid is, wat het belang is van voldoende gecijferd zijn, hoe je beperkte gecijferdheid kunt herkennen en wat bibliotheken kunnen doen om gecijferdheid bij volwassenen te versterken. Onze aanname is dat door het ontbreken van bewustwording over de nut en noodzaak van een aanpak gericht op gecijferdheid, kansen in de aanpak van bibliotheken onbenut blijven om gecijferdheid bij volwassenen te versterken.

Als er meer inzicht is in de bewustwording onder bibliotheken van gecijferdheid, kunnen gericht interventies ingezet worden om ook gecijferdheid op de kaart te zetten. Dat leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Wat is de stand van zaken van bibliotheken in Nederland rondom de bewustwording en aanpak van gecijferdheid bij volwassenen?

Leeswijzer

We gaan in dit rapport in hoofdstuk 2 eerst in op het theoretisch kader en het model dat we gebruikt hebben bij dit onderzoek. In hoofdstuk 3 beschrijven we de onderzoeksmethode. De resultaten volgen in hoofdstuk 4. We sluiten het rapport af in hoofdstuk 5 met een samenvatting en discussie.

2. Theoretische kader

Het doel van dit onderzoek is om de huidige situatie met betrekking tot het bewustzijn en de aanpak van gecijferdheid in Nederlandse bibliotheken in kaart te brengen. Onze aanname is dat er kansen onbenut blijven omdat er onvoldoende bewustwording is van het nut en de noodzaak om (meer) aandacht te besteden aan gecijferdheid. Om een beeld te krijgen van de stand van zaken met betrekking tot gecijferdheid (bewustzijn), hebben we verschillende modellen en definities van bewustzijn en gedragsverandering geanalyseerd.

Wat is bewustwording eigenlijk?

De Van Dale definieert bewustwording als: *het inzicht krijgen in een situatie*. Een synoniem van bewustwording is: *gaan beseffen*. Dit inzicht of besef kan betrekking hebben op allerlei zaken, zoals inzicht in jezelf, een bepaalde situatie of een specifiek onderwerp. Wieringa (2019) gebruikt een vergelijkbare definitie van bewustwording als inzicht, gebaseerd op het onderzoek van Rosenberger en Gerhard (2018). Zij beschrijven bewustwording als het bekend zijn of worden met een bepaalde factor, de staat ervan of de omringende situatie. Deze factor kan een persoon, plaats, materieel object of immateriële toestand zijn. Volgens hun kan bewustwording worden vergroot door de doelgroep te informeren over een specifieke situatie of probleem. Een voorbeeld is een campagne over de impact van (sociale) mediagebruik. Een ander voorbeeld is de Stichting Stil Verleden, die zich bezighoudt met het vergroten van bewustwording rondom het slavernijverleden. De Stichting reist door het land met een koffer en probeert de zintuigen te prikkelen door middel van objecten die voortkomen uit slavenarbeid, zoals geluid, visuele aspecten, geur, smaak en tactiele ervaringen (Karg, 2016, p.165).

In alternatieve interpretaties speelt bewustzijn een actievere rol bij gedragsverandering. Vanuit een meer spiritueel perspectief bijvoorbeeld wordt bewustzijn gezien als *een staat van zijn* die ons in staat stelt bepaalde situaties en gedragingen te beïnvloeden. Hoewel de meeste van onze handelingen onbewust zijn, kunnen we door stapsgewijs aandacht te besteden aan ons gedrag (en dus onbewust gedrag bewust te maken), geleidelijk aan ander gedrag ontwikkelen. Vergelijkbare relaties tussen bewustwording en gedrag worden omschreven in de literatuur. Bijvoorbeeld, Weijers & Madern (2016) die zich richten op schuldpreventie, beschrijven bewustwording als " een belangrijke eerste stap van de fasen van gedragsverandering (...). Bewustwording is een eerste stap bij het aanpakken van problemen of zoeken naar oplossingen. Voor de bewustwording is een confrontatie nodig met het eigen gedrag" (p. 6-7).

Modellen bewustwording en gedragsverandering

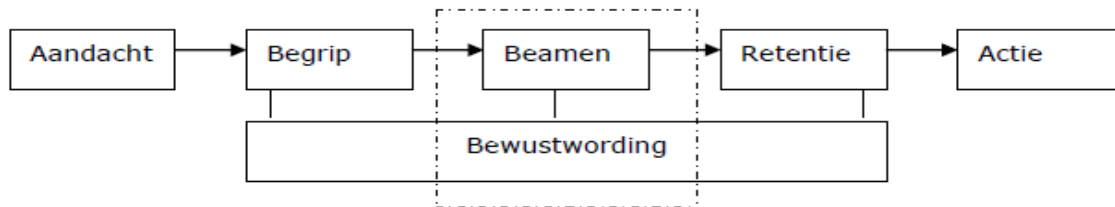
In verschillende onderzoeken zijn bewustwording en/of gedragsverandering in een model samengebracht. Hier omschrijven we vier van deze modellen.

Het communicatiemodel

Het eerste model is het communicatiemodel van McGuire (in: Gutteling & Heuvelman, 2000). Kik (2005) heeft dit model gebruikt in een studie gericht op gemeentemedewerkers en het belang van klantgerichtheid (Zie Figuur 1). Het doel van die studie was om de bewustwording van gemeentemedewerkers op het gebied van klantgerichtheid te vergroten. Het idee was dat de onconventionele communicatie-acties, de bewustwording van de medewerkers zou vergroten waardoor er meer draagvlak en commitment is om klantgericht te werken. Het communicatiemodel is lineair en bestaat uit vijf fasen. In de eerste plaats is het essentieel dat er aandacht wordt besteed aan de communicatie-uiting of boodschap: de stimulus moet worden opgemerkt. Vervolgens is het noodzakelijk dat de informatie in de boodschap wordt begrepen. Daarna is het van belang dat de

inhoud van de boodschap wordt geaccepteerd: de ontvanger moet het eens zijn met de informatie en de informatie moet passen binnen het referentiekader. De uiting moet gedurende een bepaalde periode worden onthouden (retentie). Tot slot kan de communicatie-uiting leiden tot actie. Dit model geeft weliswaar een duidelijk overzicht, maar de fases blijken in werkelijkheid niet lineair te zijn (Pol, Swankhuisen & van Vendeloo, 2013).

Figuur 2.1 – Vijf fasen in het communicatieproces van McGuire (bron: Kik, 2005)

Het transtheoretische model

Het tweede model is het transtheoretische model, ook wel bekend als “stages of change model” (zie bijvoorbeeld Prochaska en Velicer, 1997; Figuur 2). Dit type model wordt vaak gebruikt om een gezondere levensstijl te bevorderen (zie bijvoorbeeld Van Turnhout et al., 2015 - Lifestyle Wijchen, of Brands, 2020 in het geval van online discriminatie). In het transtheoretische model wordt bewustzijn beschouwd als *een mentale staat (of gedachte) waarin mensen zich bewust zijn van een probleem*. Bewustwording, zo wordt gezegd, gaat vooraf aan de bereidheid tot actie, oftewel de intentie om bepaald gedrag te vertonen.

In tegenstelling tot McGuire’s communicatiemodel, is het transtheoretische model cyclisch, waarbij men op elk punt kan instappen en er weer uit kan stappen en mensen zich op verschillende momenten kunnen bevinden in deze fasen. Het model beschrijft zes verschillende fasen in gedragsverandering: voorstadium van bewustwording, overwegen, voorbereiding in besluitvorming, actie, terugval en behoud. In elke fase zijn er andere oplossingen nodig om te zorgen dat het gedrag verandert. Daarnaast omvat het model ook de voorbereiding op actie (vergelijkbaar met retentie in het model van McGuire) en het behoud van het nieuwe gedrag (wat niet in het model van McGuire wordt benoemd).

Figuur 2.2 – De zes fasen in transtheoretische model

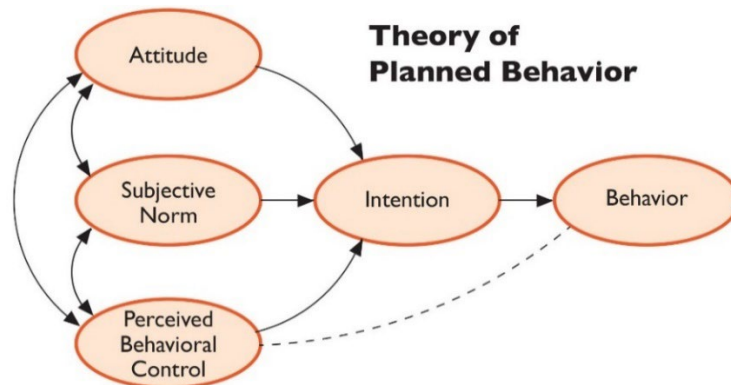

De theorie van gepland gedrag

Het derde model is gebaseerd op de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 1991; Figuur 3). Volgens deze theorie wordt gedrag bepaald door de intentie van een persoon om een bepaalde handeling uit te voeren. Deze intentie wordt op zijn beurt beïnvloed door drie factoren: attitudes, subjectieve normen en waargenomen gedragscontrole. Attitudes (ofwel bewustwording) verwijzen naar de persoonlijke evaluatie van het gedrag, subjectieve normen hebben betrekking op de sociale druk en verwachtingen van anderen, en waargenomen gedragscontrole heeft te maken met de perceptie van de persoon van

zijn eigen vermogen om het gedrag uit te voeren. Door deze factoren te analyseren, kan de theorie van gepland gedrag helpen voorspellen hoe waarschijnlijk het is dat een persoon een bepaald gedrag zal vertonen. De intentie heeft dus een mediërend effect op de mate van actiebereidheid.

Figuur 2.3 – De theorie van gepland gedrag

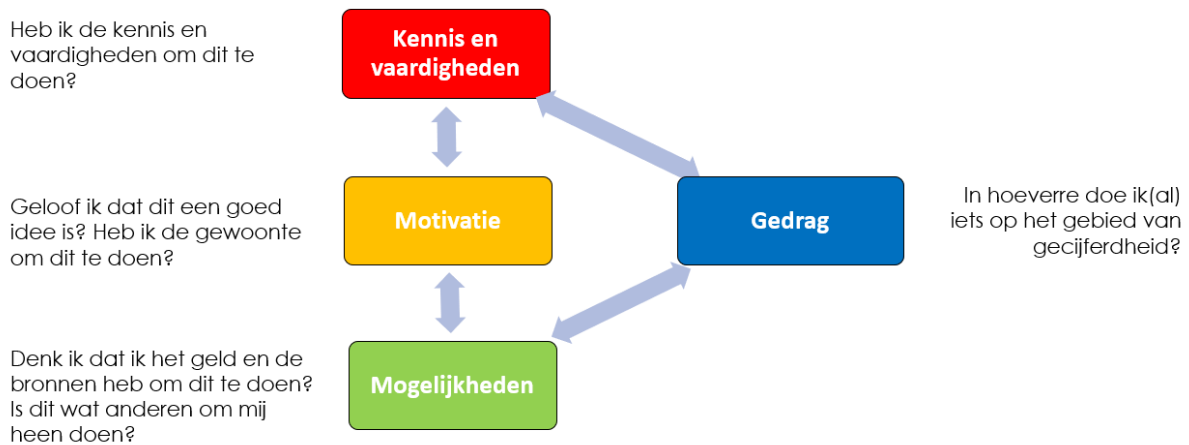
Dat bewustwording gevolgd wordt door actie (zoals wordt beweerd door bijvoorbeeld Prochaska en Velicer (1997) in het transtheoretische model), wordt deels bevestigd in studies. Brands (2020) bijvoorbeeld liet zien dat de bewustwording dat online discriminatie niet acceptabel is, invloed had op de intentie tot gedrag. Hoewel die bewustwording wel een effect heeft op de actiebereidheid bij discriminatie van homoseksuelen is dat niet het geval voor de actiebereidheid bij discriminatie van vrouwen. Een gegeven verklaring was dat bewustwording bij discriminatie van homoseksuelen groter is dan bij discriminatie van vrouwen. Verweel (2022) laat zien dat bewustwording niet altijd leidt tot (meer) actie. Dit onderzoek richt zich op seksuele intimidatie in het uitgaansleven. Meer bewustwording van seksuele intimidatie is een belangrijke component die eraan bijdraagt dat mannen andere mannen aanspreken op hun gedrag. Het meedoen aan het onderzoek leek de bewustwording rondom seksuele intimidatie en wat seksuele intimidatie inhoudt, te vergroten. Maar er zijn ook andere redenen waarom mannen niet ingrepen. Voorbeelden hiervan waren dat het taboe is en mannen om die reden niet over seksuele intimidatie durven te beginnen. Een ander aanspreken kan ook uitblijven door de potentiële reactie, zoals weggezet worden als een watje of agressie.

Het COMP-B Wheel of Change-model

De eerdere modellen lieten zien dat het vergroten van de bewustwording niet automatisch leidt tot meer actie. Welke factoren zorgen er dan wel voor dat iemand overgaat tot actie? Een model dat veel wordt gebruikt in de literatuur is het Wheel of Change-model, ook wel het COMP-B-model genoemd (Michie, Atkins, & West, 2014: Figuur 2.4). Dit gedragsmodel is een handig hulpmiddel voor het analyseren, begrijpen en beheren van gedragsverandering. Dit model erkent dat gedrag door veel factoren wordt beïnvloed, en dat gedragsverandering plaatsvindt door het wijzigen van ten minste één van deze componenten.

Drie sleutelfactoren (weergegeven in Figuur 4) die gedrag kunnen veranderen zijn kennis en vaardigheden (C), motivatie (M) en mogelijkheden (O). Deze factoren staan constant met elkaar in wisselwerking en bepalen of je bepaald gedrag al dan niet vertoont. Het COM-B-model wordt over het algemeen gebruikt in de gezondheidszorg en is vooral relevant bij het overwegen van interventiemethoden. Dit model is effectief omdat het identificeert welk onderdeel van het gedrag moet worden veranderd om een interventie succesvol te laten zijn. Case studies van het COMP-B-model zijn gehoorapparaten (Barker, Atkins, & Lusignan, 2016) en antibioticagebruik (Duan et al., 2020).

Figuur 2.4 – Het Wheel of Change-Model van Michie, Atkins & West (2014)

Op basis van het COM-B-model hebben wij factoren gedefinieerd die van invloed zijn op het beoogde gedrag in ons onderzoek, namelijk het organiseren van aanbod op het gebied van gecijferdheid: kennis en vaardigheden, motivatie en mogelijkheden. Dit is samengevat in Figuur 2.4.

Kennis en vaardigheden In het COM-B-model verwijst *kennis en vaardigheden* naar de vraag of we over de benodigde kennis en vaardigheden beschikken om bepaald gedrag te vertonen. In het geval van aanbod gericht op gecijferdheid relateren wij aan dit aspect of iemand beschikt over voldoende kennis over gecijferdheid en beschikt over de vaardigheden om aanbod te organiseren of te geven.

Motivatie. Motivatie verwijst in het COM-B-model naar de bewuste en onbewuste cognitieve processen die de besluitvorming en het gedrag beïnvloeden en inspireren. De twee belangrijkste componenten van dit aspect zijn reflectieve motivatie – het reflectieve proces dat betrokken is bij het maken van plannen – en automatische motivatie – de automatische processen zoals impulsen en remming. Door meer te reflecteren op de voordelen van het gewenste gedrag, kan de motivatie worden versterkt. Hierdoor ervaart men minder dat het gedrag een verplichting is, maar wordt het iets dat men zelf wil doen. In het geval van het aanbieden van activiteiten gericht op gecijferdheid heeft dit aspect betrekking op de motivatie dat betrokkenen gecijferdheid belangrijk vinden en daar ook voor zichzelf een rol in zien.

Mogelijkheden. In het COM-B-model verwijst *opportunity* naar externe factoren die de uitvoering van bepaald gedrag (on)mogelijk maken. Fysieke kansen, kansen die door de omgeving worden geboden en sociale kansen zijn allemaal geldige componenten. Om bijvoorbeeld de kans te vergroten om gedrag als regelmatige lichaamsbeweging te gaan vertonen, kunnen gratis trainingslessen helpen. Op het gebied van het organiseren van educatieaanbod gericht op gecijferdheid zijn dit de mogelijkheden die betrokkenen ervaren in termen van noodzakelijke randvoorwaarden als geld, tijd, personeel en fysieke randvoorwaarden.

3. Methode

De bibliotheken

De Bibliotheek Gids website¹ is gebruikt voor een lijst van bibliotheken. In totaal hebben we 115 bibliotheken met contactgegevens benaderd met elk een of meer vestigingen² (exclusief 10 provinciale ondersteuningsinstellingen, POI's, 5 buitengewone leden, 4 landelijke leden). Deelnemers zijn benaderd per e-mail of ze een vragenlijst wilden invullen of doorsturen naar alle mensen werkzaam in de volwasseneneducatie binnen de bibliotheek. De provincie Gelderland heeft de meeste bibliotheekvestigingen (k = 19), gevolgd door Overijssel (k = 18), Zuid-Holland (k = 17), Noord-Holland (k = 15) en Noord-Brabant (k = 13). De provincies Groningen (k = 1), Flevoland (k = 1), Zeeland (k = 1), Drenthe (k = 3), en Friesland (k = 4) hebben de minste vestigingen. De vragenlijst kon alleen digitaal worden ingevuld. Deelnemers ontvingen een link naar een website. De digitale vragenlijst kon in de periode 22 juni tot 9 oktober 2023 worden ingevuld. In verband met de zomervakantie is eind augustus een herinnering gestuurd.

De online vragenlijst over gecijferdheid

De vragenlijst is ontwikkeld op basis van het COMP-B model (Michie, Atkins & West, 2014) en toegepast op het domein van gecijferdheid (zie Bijlage). De vragenlijst bestond uit vijf blokken met in totaal 21 vragen (zie Kader 3.1). De vragenlijst bevat een mix van open en gesloten vragen.

Kader 3.1 – Opbouw vragenlijst per factor uit COMP-B gedragsmodel

Achtergrondinformatie (blok 1: vijf vragen). Deze vragen gingen over de vestigingen waar respondenten werken, hun functies, en hun werkzaamheden.

Gedrag en aanbod (blok 1 : twee vragen). Deze vragen gingen over de activiteiten die wel/niet worden uitgevoerd op het gebied van gecijferdheid; en de redenen om wel of geen activiteiten aan te bieden.

Kennis en vaardigheden (blok 2 en 3: vijf vragen). De vragen zijn onderverdeeld in vragen over bekendheid met gecijferdheid en vragen over de eigen kennis en vaardigheden op het gebied van gecijferdheid van respondenten. Bijvoorbeeld: hebben respondenten al eerder van gecijferdheid gehoord? Kunnen zij een korte omschrijving geven? Geef jezelf een cijfer op verschillende vaardigheden, zoals theoretische kennis en didactische kennis.

Motivatie (blok 4: vijf vragen). Deze vier vragen gaan over de mate waarin respondenten het belangrijk vinden dat er activiteiten georganiseerd worden op het gebied van gecijferdheid, en de eigen rol die respondenten daarin spelen.

Mogelijkheden (blok 5: vier vragen). De vragen gingen over de randvoorwaarden waarover respondenten beschikken zoals tijd, geld, personeel en fysieke ruimtes.

Analyse

De responsen op de vragenlijst zijn geanalyseerd met o.a. IBM SPSS Statistics. De vragen zijn per factor (gedrag, kennis en vaardigheden, motivatie en mogelijkheden) exploratief geanalyseerd om een beeld te krijgen over hoe het ervoor staat op de verschillende gebieden en hun samenhang. Waar relevant zijn verschillen in aspecten tussen groepen onderzocht, zoals uitsplitsingen naar functie (beleidsmatig of uitvoerend) of bibliotheken met en zonder aanbod.

¹ www.gidsvoornederland.nl - vat vol gegevens

² Later bleek de lijst niet volledig actueel: sommige vestigingen zijn samengevoegd tot een nieuwe bibliotheek.

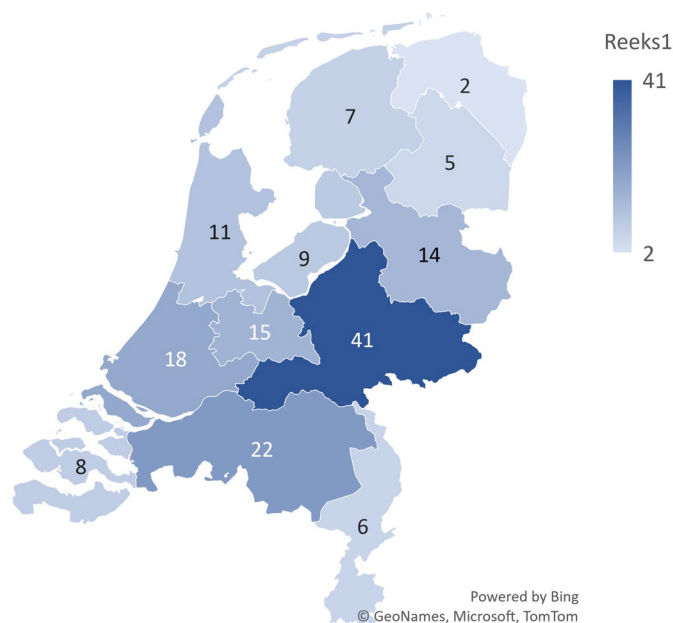
4. Resultaten

In totaal is de vragenlijst 130 keer voltooid; 177 respondenten zijn gestart aan de vragenlijst maar hebben deze niet afgemaakt.³ In Figuur 4.1 is de spreiding over de provincies weergegeven. De meeste respondenten zijn afkomstig uit Gelderland (N=41), Noord-Brabant (N=22) en Zuid-Holland (N=18). Van de respondenten zijn de minste werkzaam in Groningen (N=2). Deze verdeling komt overeen met het aantal vestigingen per provincie.

Van iets meer dan de helft van de 133 bibliotheken heeft minimaal 1 persoon de digitale vragenlijst ingevuld (52%). Bij 64 bibliotheken heeft niemand op de oproep gereageerd. Er springen enkele bibliotheken uit waarvan meer dan vijf personen de vragenlijst hebben ingevuld, namelijk bibliotheek BIJ de bieb, Bibliotheek NOBB en bibliotheek Salland.

De meerderheid van de respondenten (68%) heeft een beleidsmatige functie, zoals een coördinerende functie op het gebied van basisvaardigheden of een leidinggevende functie. 30% geeft aan vrijwilliger of docent te zijn op het gebied van basisvaardigheden. Een klein deel (2%) geeft aan zowel een beleidsmatige als uitvoerende functie te hebben.

Figuur 4.1 – Aantallen respondenten weergegeven per provincie (N=158)

In wat volgt beschrijven we de vier factoren vanuit het theoretische COMP-B model (Michie, Atkins & West, 2014) in relatie tot gecijferdheid. In de eerste paragraaf evalueren we het **gedrag** op het gebied van gecijferdheid: wordt er wel of geen aandacht besteed aan gecijferdheid, en is er aanbod om gecijferdheid te versterken? Geredeneerd vanuit het theoretische model gaan we in de daaropvolgende paragrafen dieper in op beïnvloeden factoren om het gedrag rondom gecijferdheid beter te duiden. Deze factoren zijn: de **kennis en vaardigheden** van respondenten, hun **motivatie** om gecijferdheid bij deelnemers te versterken en de **mogelijkheden** die worden geboden vanuit de omgeving.

³ Waar mogelijk nemen we hun antwoorden mee.

Gedrag en aanbod

In het model staat het gedrag centraal, in dit onderzoek is dat specifiek het gedrag op het gebied van gecijferdheid. Om een beeld te krijgen van het gedrag van bibliotheken met betrekking tot gecijferdheid, hebben we onderzocht of bibliotheken aandacht besteden aan gecijferdheid en aanbod organiseren om deze basisvaardigheid te versterken. Om vast te stellen wat bibliotheken zoal doen op het gebied van gecijferdheid is één vraag bestaande uit drie deelvragen gesteld. De vragen gaan over het wel of niet aanbieden van activiteiten en mogelijke redenen voor de aan -of afwezigheid van aanbod.

Is er aanbod op het gebied van gecijferdheid?

We hebben aan de respondenten gevraagd of zij of de bibliotheek waarbij zij betrokken zijn, activiteiten uitvoeren gericht op gecijferdheid. Daarop geeft een derde van de respondenten (33%, N = 159) aan dat zij dat inderdaad doen; twee derde van de respondenten (67%, N = 159) zegt dat dit niet het geval is. De 'doeners' vertegenwoordigen 34 bibliotheken verspreid over het hele land.

Waarom niet?

Als belangrijkste redenen waarom er geen activiteiten op het gebied van gecijferdheid zijn, noemen respondenten dat prioriteiten voor hen op andere gebieden liggen (waaronder taal en digitale vaardigheden) (27%), maar ook dat er geen middelen (tijd, geld, mankracht) zijn om dit te organiseren (17%). Tot slot wordt ook regelmatig gezegd dat er geen deelnemers zijn die daarnaar vragen (16%). 22% van de respondenten weet niet waarom er geen activiteiten worden uitgevoerd. Kader 4.1 illustreert een aantal voorbeelden van respondenten.

Kader 4.1 – Voorbeelden van redenen waarom er geen aanbod wordt georganiseerd.

Samenvatting en conclusie Gedrag en aanbod

In deze paragraaf staat centraal in hoeverre bibliotheken activiteiten op het gebied van gecijferdheid organiseren. De resultaten laten zien dat een deel van de bibliotheken (33%) aanbod organiseert op het gebied van gecijferdheid. In de redenen die respondenten geven om (nog) geen activiteiten te organiseren, komt naar voren dat de prioriteit (nog) niet bij gecijferdheid ligt en dat er ook goed gekeken moet worden naar de randvoorwaarden.

We concluderen uit deze resultaten dat er al aanbod georganiseerd wordt op het gebied van gecijferdheid, maar dat er nog veel mogelijkheden zijn om meer te kunnen doen. Er zijn nog veel bibliotheken in Nederland waar kansen om gecijferdheid te versterken bij volwassenen onbenut blijven.

Kennis en vaardigheden

In het model is de eerste factor die beïnvloedt of bibliotheken aandacht besteden aan gecijferdheid: de aanwezige kennis en vaardigheden van de betrokkenen. Het ontbreken van de kennis over wat gecijferdheid is en waarom het belangrijk is om er aandacht aan te besteden, beïnvloedt of er prioriteit gegeven wordt aan het onderwerp. Daarnaast is het ook belangrijk dat je gericht aanbod kan aanbieden: dat men de kennis en kunde in huis heeft om te weten hoe je dat moet aanpakken. Om vast te stellen wat respondenten kennen en kunnen op het gebied van gecijferdheid zijn vijf vragen gesteld. De eerste vragen gaan over de kennis over wat gecijferdheid is en in hoeverre men een beeld heeft van de omvang van de groep volwassenen die moeite heeft met gecijferdheid. Vervolgens konden respondenten zichzelf een cijfer geven voor verschillende aspecten op het gebied van gecijferdheid.

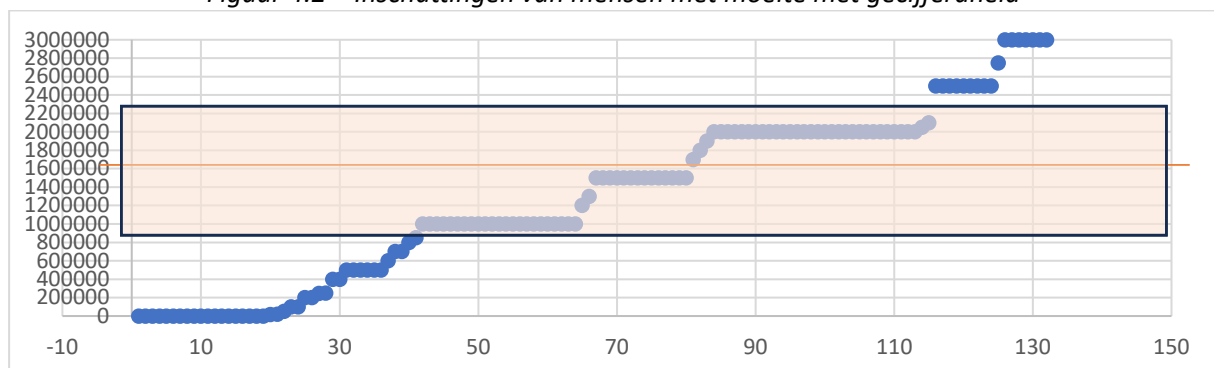
Heb je er wel eens van gehoord?

We hebben de respondenten eerst gevraagd of zij, voordat zij aan de vragenlijst begonnen al eens over gecijferdheid hadden gehoord. Het bleek dat een groot deel van de respondenten (81%, N = 121) inderdaad al eens had gehoord of gelezen over gecijferdheid. Hoewel dit percentage hoog lijkt, betekent dit ook dat bijna een op de vijf respondenten nog nooit van gecijferdheid heeft gehoord. Dit gaat om een gevarieerde groep van taalvrijwilligers, medewerkers IDO⁴, cursussen digitale vaardigheden, voorlichters en programmamakers. Als respondenten wel van gecijferdheid hebben gehoord, is dit in de meeste gevallen tijdens een cursus, bijeenkomst of de opleiding geweest (44%, N=121)). Anderen hebben over gecijferdheid gelezen in een (wetenschappelijk) artikel in een tijdschrift of boek (30%, N=121) of op sociale media (26%, N=121). Iets meer dan een vijfde van de respondenten heeft via het werk of via collega's, familie en vrienden over gecijferdheid gehoord (22%, N=121).

Maak een inschatting van het aantal mensen met moeite met gecijferdheid

We hebben mensen ook gevraagd of ze een schatting zouden kunnen maken hoeveel mensen moeite hebben met gecijferdheid in Nederland. De schattingen die respondenten geven als antwoord, lopen sterk uiteen (Figuur 4.2). Een grote groep van de respondenten schat het aantal bij benadering goed in en noemt een getal tussen de een en twee miljoen volwassenen met beperkte gecijferdheid (zo'n 60%, N=146.).⁵ 22% denkt dat er meer dan twee miljoen volwassenen moeite hebben met gecijferdheid, waarvan 9% inschat dat het er meer dan drie miljoen zijn. 15% van de respondenten denkt juist dat het er minder zijn dan twee miljoen. Een deel van de respondenten (13%) geeft een getal onder de 100; dat is dusdanig laag dat wij ons afvragen of zij de vraag juist geïnterpreteerd hebben.

Figuur 4.2 – Inschattingen van mensen met moeite met gecijferdheid

⁴ Informatiepunt Digitale Overheid.

⁵ Om respondenten hun inschattingen ($M = 2,208.120$ mensen) te vergelijken met de werkelijke waarde van 1.5 miljoen is een one sample t -test is uitgevoerd. De resultaten waren niet significant, $t(145) = 1.76$, $p = .08$, en dus kunnen we concluderen dat respondenten het aantal mensen met moeite goed inschatten.

Geef een korte omschrijving van gecijferdheid

We hebben respondenten ook gevraagd om een korte omschrijving te geven van wat gecijferdheid volgens hen inhoudt. Uit ervaring weten we dat veel mensen bij het begrip gecijferdheid denken aan het uitrekenen van sommen of het beschikken over kennis en vaardigheden om rekenbewerkingen uit te voeren. Wij houden hier aan dat *Gecijferdheid het vermogen is om je adequaat en autonoom te kunnen redden in situaties waarin getallen, tabellen, informatiegrafieken, en andere getalsmatige informatie een rol spelen* (Hoogland & Meeder, 2007).

Op basis van de antwoorden van respondenten, zien we in bijna een kwart van de omschrijvingen alleen het aspect van het (niet) kunnen uitvoeren van rekenkundige handelingen terug (Zie Kader 4.2). Een ruime meerderheid van de respondenten geeft een bredere omschrijving van gecijferdheid waarbij het bijvoorbeeld gaat om gecijferde informatie toe te kunnen passen in een dagelijkse context. Enkele respondenten zien gecijferdheid vooral als een vaardigheid die belangrijk is bij financiële toepassingen. Er zijn ook enkele respondenten die geen idee hebben wat gecijferdheid is..

Kader 4.2 – Voorbeelden van omschrijvingen van gecijferdheid

“Niet mee kunnen komen op het gebied van rekenen, de basissommen niet kunnen maken.”

Uitvoeren van rekenkundige bewerkingen:

“Onvoldoende kennis van cijfers en rekenen, budgetteren etc.”

“Voldoende vaardigheden omtrent getallen.”

“Als je gecijferd bent kun je volwaardig participeren in de maatschappij voor wat betreft alle dagelijkse zaken waar cijfers bij komen kijken, zoals financiële zaken, budgetteren etc.”

Breder in verschillende contexten

“Begrip hebben van cijfers, wat betekent het in welke context. Basis rekenvaardigheden. Begrip hebben van de kosten en verhoudingen tot elkaar, is iets bijvoorbeeld duur of goedkoop. Inzicht hebben in de hoeveelheid, tijd, afstand, etc.”

“Het zelfstandig kunnen toepassen van rekenvaardigheden in dagelijkse situaties. Je snapt een grafiek, je weet om te gaan met een agenda, je begrijpt aanbiedingen etc.”

“Gecijferdheid houdt in dat men het uitgaven- en inkomstenpatroon kan begrijpen. Hoe je ondersteuning aan kan vragen van het rijk, de gemeente of andere organisaties. Weten wat je financiële rechten en plichten zijn. Hoe dat je orde kan brengen in je administratie.”

financiële toepassing

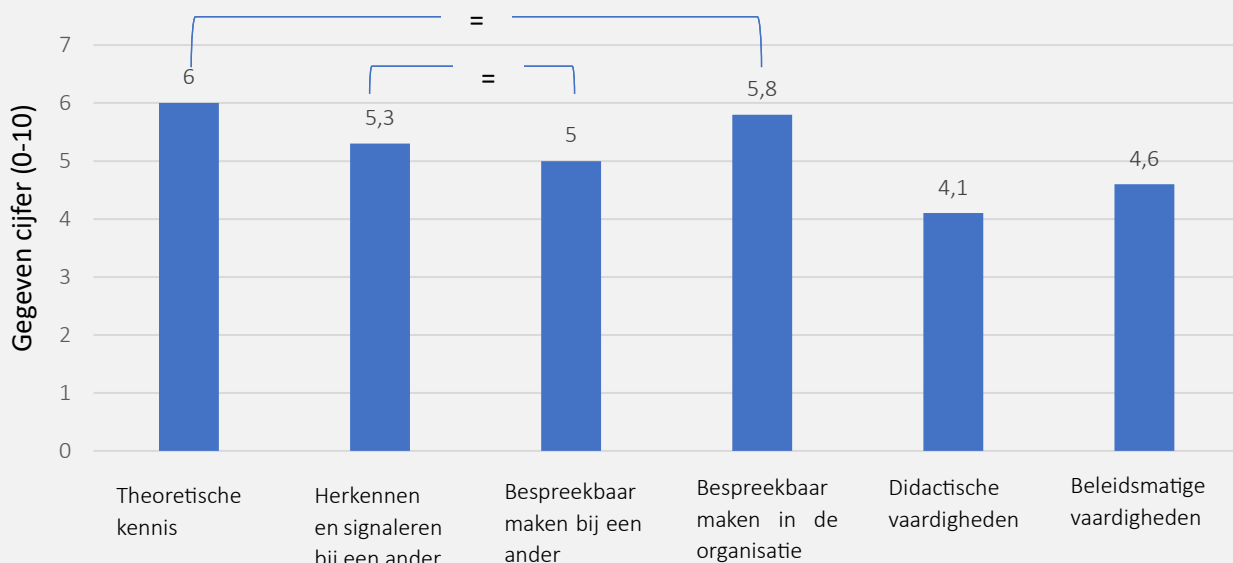
“Gecijferdheid is de mate waarin een persoon zich kan redden op het gebied van de huishoudelijke, persoonlijke begroting. Dus huishoudgeld, boodschappen doen, inkomen en uitgaven in het algemeen, verzekeringen, pensioen etc. etc.”

Cijfers geven aan eigen vaardigheden op het gebied van gecijferdheid.

We hebben respondenten gevraagd hoe goed zij hun eigen vaardigheden op het gebied van gecijferdheid beoordelen. Er is gevraagd naar zes verschillende vaardigheden: theoretische kennis over gecijferdheid, laaggecijferdheid bij een ander herkennen of signaleren, laaggecijferdheid bij een ander bespreekbaar maken, maar ook binnen de organisatie bespreekbaar maken en aankaarten, de didactische vaardigheden en als laatst de beleidsmatige vaardigheden om laaggecijferdheid structureel in plannen op te nemen.

De gegeven cijfers per vaardigheid zijn te zien in Figuur 4.3. Respondenten schatten hun eigen vaardigheden op het gebied van gecijferdheid niet hoog in.⁶ Zij geven zichzelf het hoogste cijfer voor hun theoretische kennis (6,0) en het bespreekbaar maken en aankaarten van gecijferdheid in de eigen organisatie (5,8). Dit wordt gevolgd door de vaardigheden herkennen en signaleren van laaggecijferd en het bespreekbaar maken van laaggecijferdheid bij een ander (gemiddeld respectievelijk 5,3 en 5,0). Beleidsmatige vaardigheden krijgen een lager cijfer (4,6). De allerlaagste cijfers worden gegeven voor didactische vaardigheden (4,1).

Figuur 4.3 – Gemiddelde cijfer voor vaardigheden op het gebied van gecijferdheid (N=138)

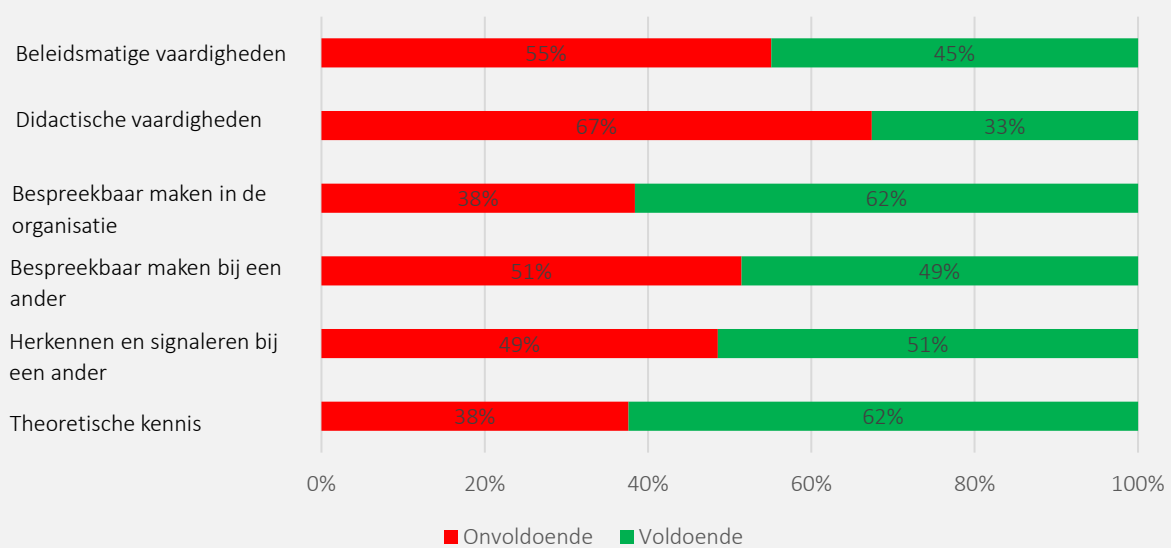
"="betekent dat de gemiddelde cijfers niet significant van elkaar verschillen

⁶ Een *repeated measure ANOVA* met de cijfers op de 6 vaardigheden als within-subjects factor, liet zien dat de gemiddelde scores op de vaardigheden significant van elkaar verschillen ($F(5, 685) = 31.01, p < .001$). Gedetailleerde vergelijkingen lieten zien dat de scores het hoogst waren voor theoretische kennis en bespreekbaar maken in organisatie (welke aan elkaar gelijk waren, $p > .05$). Didactische vaardigheden scoorde het laagst, lager dan beleidsmatige vaardigheden ($p < .05$).

(On)voldoende vaardigheden op het gebied van gecijferdheid

De percentages (on)voldoendes per vaardigheid zijn weergegeven in Figuur 4.4. Alleen voor de vaardigheden *bespreekbaar maken van laaggecijferdheid binnen de organisatie* en *theoretische kennis over gecijferdheid* geeft een duidelijke meerderheid van de respondenten zichzelf een voldoende. Voor het herkennen en signaleren van laaggecijferdheid bij een ander, het bespreekbaar maken van laaggecijferdheid bij een ander en beleidsmatige vaardigheden geeft ongeveer de helft zichzelf een (on)voldoende. Respondenten schatten met name hun didactische vaardigheden laag in: twee derde van hen geeft zichzelf een onvoldoende. Kijken we naar alle vaardigheden samen, dan zien we dat er een groep van 20% is die zichzelf een voldoende geeft op alle aspecten en bijna een kwart (24%) geeft zichzelf overal een onvoldoende voor. Het bestuderen van deze verschillende groepen respondenten laat geen duidelijke patronen zien van respondenten die werkzaam zijn bij dezelfde bibliotheken of vestigingen of respondenten met dezelfde functies.

Figuur 4.4 – Percentage (on)voldoendes voor vaardigheden op het gebied van gecijferdheid (N=138)

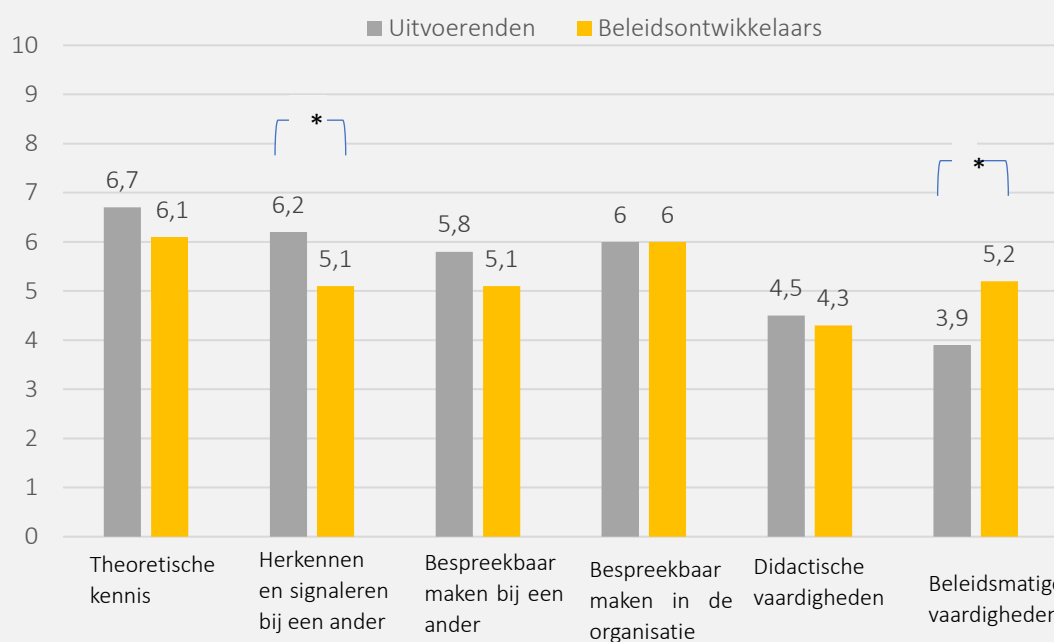

Zijn er verschillen in vaardigheden naar functie?

We hebben onderzocht of er tussen uitvoerders van beleid en beleidsontwikkelaars verschillen zijn in het gemiddelde cijfer dat men zichzelf geeft op de verschillende vaardigheden. Sommige vaardigheden zijn immers meer van toepassing op uitvoerenden (bijvoorbeeld didactische vaardigheden) en andere vaardigheden zijn meer van toepassing op beleidsontwikkelaars (beleidsmatige vaardigheden). In Figuur 4.5 is het gemiddelde cijfer voor de vaardigheden per groep weergegeven.

Wat opvalt is dat er amper een verschil is in het gemiddelde cijfer dat uitvoerenden en beleidsontwikkelaars zichzelf geven voor hun didactische vaardigheden en voor het bespreekbaar maken van laaggecijferdheid in de organisatie. Kijken we naar het percentage dat zichzelf een voldoende geeft (5,5 en hoger), dan blijkt dat uitvoerenden zichzelf vaker dan beleidsontwikkelaars een voldoende geven voor het bespreekbaar maken van laaggecijferdheid bij een ander (respectievelijk 68% en 47%), voor het herkennen en signaleren van laaggecijferdheid (respectievelijk 65% en 49%) en voor hun theoretische kennis (77% en 66%). Beleidsontwikkelaars geven zoals verwacht zichzelf vaker een voldoende voor beleidsmatige vaardigheden (respectievelijk 51% en 35%). Toch is dat slechts een krappe meerderheid en is ook het gemiddelde cijfer van 5,2 onvoldoende⁷.

Figuur 4.5 – Gemiddelde cijfers voor vaardigheden op het gebied van gecijferdheid gesplitst voor uitvoerenden en beleidsontwikkelaars (N=138)

* betekent dat de gemiddelde cijfers significant van elkaar verschillen

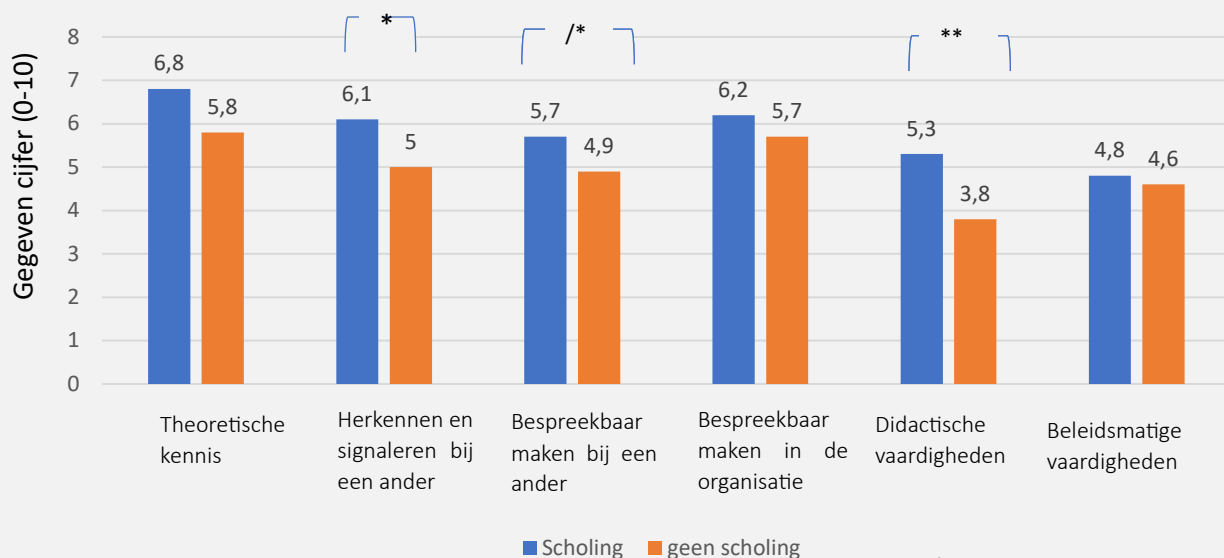
⁷ Een *repeated measure ANOVA* met de cijfers op de 6 vaardigheden als within-subjects factor en functie (uitvoerenden, beleidsontwikkelaar) als between-subjects factor liet een significant interactie effect zien ($F(5, 580) = 7.98, p < .001$). Gedetailleerde analyses laten zien dat uitvoerenden beter zijn in signalering, en beleidsontwikkelaars in beleidsmatige vaardigheden. In de andere vaardigheden verschillen de groepen niet.

Zijn er verschillen in vaardigheden naar scholing?

Een ruime meerderheid van de respondenten (77%, N = 106) zegt geen scholing te hebben gevolgd op het gebied van gecijferdheid. Van de respondenten die wel scholing hebben gehad (23%, N = 32), is onduidelijk in hoeverre deze scholing echt betrekking had op de brede definitie van gecijferdheid. 7% geeft bijvoorbeeld aan dat ze een lerarenopleiding hebben gevolgd (waaronder de pabo) en 2% noemt dat dit tijdens hun vo- of wo-opleiding aan bod is gekomen. Respondenten noemen verschillende redenen waarom zij geen scholing hebben gevolgd. Bijvoorbeeld dat er geen aanleiding of urgentie voor was, (passend) aanbod ontbrak of er geen prioriteit was om hiermee aan de slag te gaan. 58% geeft aan wel behoefte te hebben aan scholing op het gebied van gecijferdheid. 35% heeft geen verdere behoefte aan scholing en 10% weet het niet.

Een nadere analyse van de resultaten wijst uit dat degenen die scholing hebben gevolgd, significant gemiddeld een punt hoger scoren op theoretische kennis, het herkennen en signaleren bij een ander en het bespreekbaar maken bij een ander⁸ (zie Figuur 4.6). Voor didactische vaardigheden was dit verschil nog groter met 1,5 punt verschil. De groepen verschilden niet (significant) op het bespreekbaar maken in de organisatie en beleidsmatige vaardigheden.

Figuur 4.6 – Verschillen in gemiddelde vaardigheid cijfer voor respondenten die wel en geen scholing hebben gevolgd (N=138)

* betekent dat de gemiddelde cijfers significant van elkaar verschillen

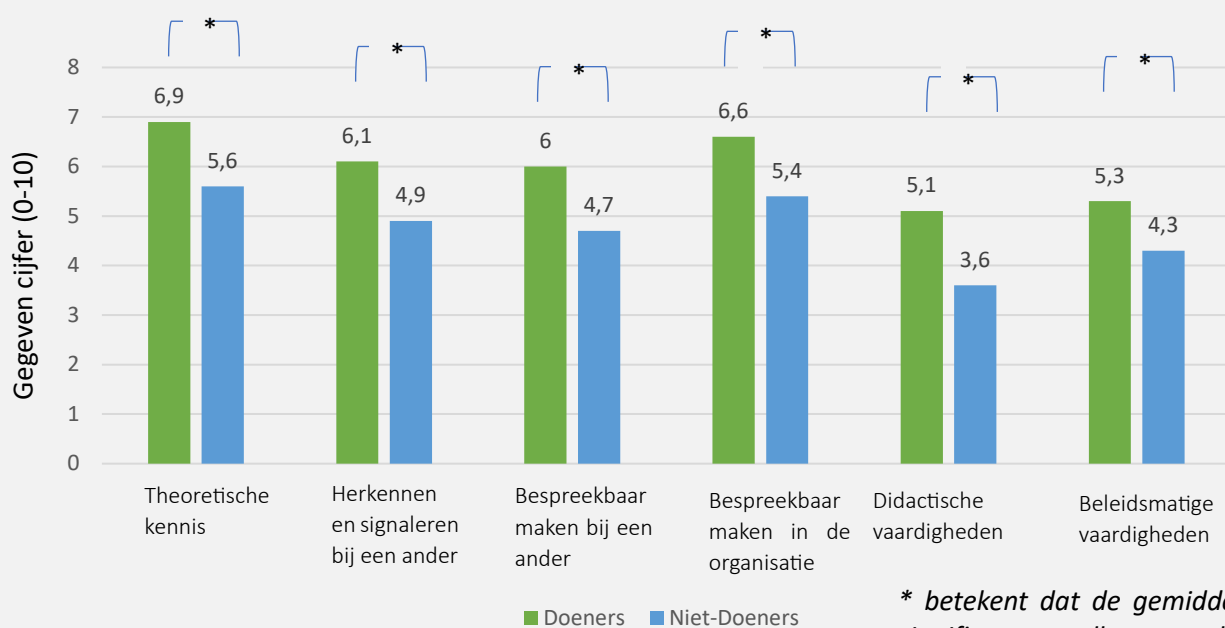
⁸ Een *repeated measure ANOVA* met de cijfers op de 6 vaardigheden als within-subjects factor en scholing (ja/nee) als between-subjects factor liet een significant interactie effect zien ($F(5, 580) = 2,57, p < .001$). Gedetailleerde analyses lieten zien dat degene die scholing hebben gevolgd hoger scoren op alle vaardigheden behalve bespreekbaar maken in de organisatie en beleidsmatige vaardigheden, scoren dan degene die geen scholing hebben gevolgd.

Zijn er verschillen in vaardigheden naar doeners en niet-doeners?

We hebben al eerder besproken dat ongeveer een derde van de respondenten aangeeft dat zij activiteiten uitvoert op het gebied van gecijferdheid. We hebben onderzocht of er tussen de doeners en niet-doeners verschillen zijn in het gemiddelde cijfer dat men zichzelf geeft op de verschillende vaardigheden. Sommige vaardigheden zouden immers ontwikkeld kunnen worden terwijl er activiteiten worden uitgevoerd. Anderzijds, sommige missende vaardigheden zouden kunnen leiden tot het niet uitvoeren van activiteiten. In Figuur 4.7 is het gemiddelde cijfer voor de vaardigheden per groep weergegeven.

Een nadere analyse van de resultaten wijst uit dat degenen die aanbod verzorgen op het gebied van gecijferdheid, hoger scoren dan degene die geen aanbod bieden. Dit is zo op alle vaardigheden. Het verschil ligt tussen de 1.2 en 1.5 punt hoger voor doeners⁹.

Figuur 4.7 – Verschil in gemiddelde cijfer voor respondenten die wel en geen aanbod hebben bij de bibliotheek waar ze werkzaam zijn (N=138). * = significant verschil..

⁹ Een *repeated measure ANOVA* met de cijfers op de 6 vaardigheden als within-subjects factor en aanbod (ja/nee) als between-subjects factor, liet een significant hoofdeffect zien van aanbod, met $F(1, 136) = 14.50, p < .001$, maar een niet significant interactie-effect met $F(5, 680) = 0.32, p < .90$. Dit betekent dat wanneer er aanbod wordt georganiseerd dat de vaardigheden over de hele linie verbeteren.

Samenvatting en conclusie *Kennis en vaardigheden*

In deze paragraaf staat centraal hoeveel kennis en vaardigheden bibliotheken hebben om activiteiten op het gebied van gecijferdheid te organiseren en uit te voeren. De resultaten laten zien dat een groot deel van de respondenten (81%) gehoord heeft van gecijferdheid. Toch heeft een groep van 19% nog nooit gehoord over gecijferdheid. Slechts 10% van de respondenten weet hoeveel volwassenen bij benadering moeite hebben met gecijferdheid. In de omschrijving die respondenten van gecijferdheid geven, komt bij bijna een kwart van de respondenten alleen het aspect van het (niet) kunnen uitvoeren van rekenkundige handelingen terug. Wel geeft iets meer dan de helft van de respondenten een omschrijving waarin alle aspecten van gecijferdheid benoemd worden.

De inschatting van de eigen vaardigheden op het gebied van gecijferdheid laat zien dat bijna een kwart van de respondenten zichzelf op alle vaardigheden een onvoldoende geeft, tegenover 20% die zichzelf overal een voldoende geeft. Respondenten schatten met name de didactische vaardigheden laag in. Daarnaast geven respondenten zichzelf het vaakst een voldoende geven voor theoretische kennis en voor het bespreekbaar maken en aankaarten van laaggecijferdheid in de eigen organisatie. Een ruime meerderheid van de respondenten (77%) heeft nog nooit enige vorm van scholing gevolgd. 58% geeft aan behoefte te hebben aan scholing.

Op basis hiervan concluderen wij dat betrokkenen bij de volwasseneneducatie van bibliotheken beperkte kennis en vaardigheden hebben. Er is sprake van beperkt inzicht in wat gecijferdheid inhoudt, wat de omvang is van de groep volwassenen die moeite heeft met gecijferdheid en de eigen vaardigheden op het gebied van gecijferdheid worden laag ingeschat. Met name didactische vaardigheden en beleidsmatige vaardigheden hebben meer aandacht nodig.

Motivatie om gecijferdheid te versterken

De tweede factor die beïnvloedt of bibliotheken aandacht besteden aan gecijferdheid is hun motivatie. De wil om dit onderwerp op te pakken is een essentiële voorwaarde om dat ook daadwerkelijk te gaan doen. Motivatie kan intrinsiek zijn, bijvoorbeeld als respondenten het zelf belangrijk vinden dat er aandacht is voor gecijferdheid. Motivatie kan ook extrinsiek zijn. Een voorbeeld daarvan is als respondenten een bijdrage willen leveren aan het versterken van basisvaardigheden omdat anderen (hun leidinggevende, de gemeente) vinden dat zij daar een taak in hebben.

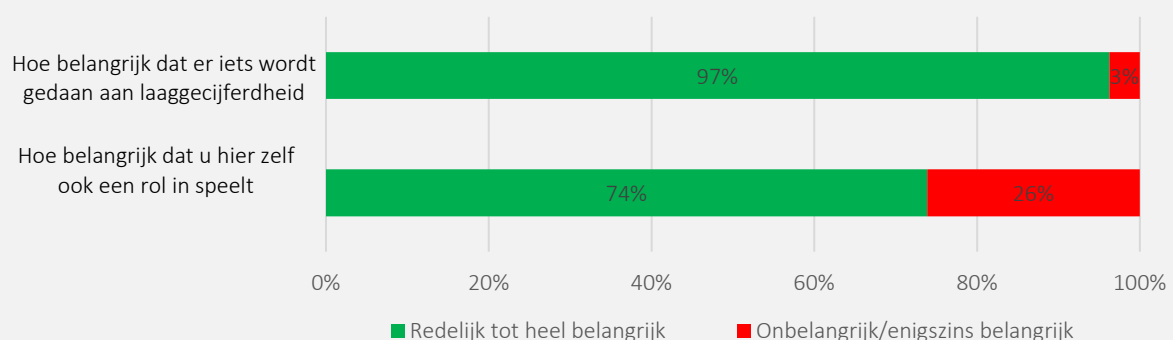
De vragenlijst bevatte zeven vragen om vast te stellen hoe gemotiveerd respondenten zijn om activiteiten te organiseren op het gebied van gecijferdheid. De eerste vragen gaan over het belang dat zij ervaren dat er daadwerkelijk iets gedaan wordt aan laaggecijferdheid en in hoeverre respondenten hierin een rol voor zichzelf zien. Ook gaan vragen in op de relatie met andere basisvaardigheden. Tot slot hebben we gevraagd welke wensen en welke frustraties respondenten ervaren.

Hoe belangrijk is het dat er iets wordt gedaan aan gecijferdheid?

Op de vraag hoe belangrijk respondenten het vinden dat er iets aan laaggecijferdheid gedaan wordt, antwoordt iedereen dit belangrijk te vinden. Van de respondenten geeft 97% zelfs aan het redelijk tot heel belangrijk te vinden, tegenover slechts 3% die aangeeft gecijferdheid enigszins belangrijk te vinden (Figuur 4.8). Niemand vindt het onbelangrijk dat er iets gedaan wordt aan laaggecijferdheid.

Iets meer dan een kwart van de respondenten (26%) ziet hierbij echter geen rol voor zichzelf weggelegd. De belangrijkste reden die respondenten hiervoor geven (31%), is dat zij hierin geen rol *willen* spelen. Zij noemen bijvoorbeeld dat zij taal belangrijker vinden, dat zij niet geïnteresseerd zijn in cijfers of dat zij geen andere onderdelen erbij wil pakken (31%). Ook noemen respondenten dat ze onvoldoende kennis en vaardigheden hebben om wat te kunnen doen (23%) of dat ze onvoldoende mogelijkheden zien (17%). Bijna 80% daarentegen is wel gemotiveerd om (nog) meer te doen dan zij nu al doen op het gebied van gecijferdheid).

Figuur 4.8 – Hoe belangrijk vinden respondenten het dat er iets gedaan wordt aan laaggecijferdheid en hoe belangrijk vinden zij het hier zelf in rol in te spelen (in percentages, N=133)

Zijn er verschillen voor doeners en niet-doeners?

Splitsen we de motivatie-uitkomsten naar respondenten die al activiteiten organiseren op het gebied van gecijferdheid en respondenten die dit niet doen, dan zien we kleine verschillen. Van de groep die al wel activiteiten organiseert, vinden meer respondenten het (heel) belangrijk dat er iets aan gedaan wordt dan van de groep die nog geen activiteiten organiseert (respectievelijk 82% en 65%). Ook zien meer respondenten dat het redelijk tot heel belangrijk is dat zij hierin een rol spelen als zij al activiteiten organiseren dan wanneer zij nog geen activiteiten organiseren (respectievelijk 87% en 67%).

De relatie met andere basisvaardigheden?

Op de vraag hoe belangrijk de respondenten gecijferdheid vinden ten aanzien van geletterdheid en digitale vaardigheden antwoordt een duidelijke meerderheid van 87% dat alle drie de vaardigheden even belangrijk zijn. Een kleine groep (13%) vindt geletterdheid en digitale vaardigheden belangrijker, terwijl niemand gecijferdheid belangrijk vindt dan geletterdheid en digitale vaardigheden.

Een integraal aanbod?

Aansluitend hebben we respondenten gevraagd of hun voorkeur uitgaat naar het organiseren van activiteiten waarin de basisvaardigheden geïntegreerd worden aangeboden of niet. Bijna de helft van de respondenten (47%) noemt dat het in hun ogen nodig is om de vaardigheden zowel geïntegreerd als apart aan te bieden. Bijna een kwart van de respondenten (23%) is voorstander van het apart aanbieden van vaardigheden, terwijl 20% juist vindt dat het aanbod in basisvaardigheden geïntegreerd moet worden georganiseerd.

We hebben ook gevraagd naar een toelichting voor hun keuze (Kader 4.3). Van de respondenten die een voorkeur hebben voor het apart aanbieden (23%), noemt bijna de helft dat het beter aansluit bij de (leervraag van de) doelgroep of dat het beter past bij wat zij zelf willen of waar zij goed in zijn (17%). Ook wordt er genoemd dat het afzonderlijke vaardigheden zijn die een afzonderlijke aanpak vragen (14%). Respondenten met een voorkeur voor geïntegreerd aanbod (20%) noemen dat het effectiever of functioneler is om de basisvaardigheden te integreren omdat basisvaardigheden nooit los van elkaar staan (31%). Ook wordt gezegd dat de doelgroep vaak moeite heeft met meerdere basisvaardigheden (23%) en dat het makkelijker is om deelnemers te werven voor geïntegreerd aanbod (9%). Respondenten met een voorkeur voor zowel apart als geïntegreerd aanbod (47%) noemen vrijwel allemaal dat het afhankelijk is van de doelgroep en de beschikbare begeleiding of apart of juist geïntegreerd aanbod effectiever is.

Kader 4.3 – Voorbeelden van argumenten voor apart en/of integraal aanbod voor basisvaardigheden.

“Mensen komen vaak heel gericht met een specifieke leervraag naar de bibliotheek. Men wil heel gericht werken aan een van de basisvaardigheden. Het wordt ook vaak te veel en te overweldigend als er tijdens een activiteit aan meerdere basisvaardigheden tegelijk wordt gewerkt.”

“Geïntegreerd aanbieden lijkt mij het aanbod ingewikkelder maken. Het is al lastig om de doelgroep te bereiken voor laaggeletterdheid. Als je alles geïntegreerd aanbiedt snappen mensen misschien niet meer waar het overgaat. Dat geldt wellicht ook voor de, vaak vrijwillige, begeleiders, die ook hun eigen specialisaties hebben.”

“Ik heb een passie voor de Nederlandse taal, dus daar gaat mijn interesse naar uit.” “Wil vooral digitale ondersteuning bieden.”

Apart

“Ik denk dat het verwarrend is om rekenen, taal en digitale vaardigheden geïntegreerd aan te bieden.”

“Wij werken met volwassenen naar functionele leerdoelen toe. Basisvaardigheden staan niet los van elkaar. Gecijferdheid en geletterdheid gaan vaak hand in hand. Bijv.: Je hebt de juiste taal nodig om een formulier in te vullen maar aangezien deze vaak digitaal ingevuld moeten worden, is ook deze vaardigheid nodig. Ander voorbeeld: sommige deelnemers kunnen heel goed hoofdrekenen, maar geen idee hebben hoe een getal zich verhoudt tot een bepaalde situatie. In onze training probeer ik vrijwilligers bewust te maken dat het niet om "losse oefeningen" gaat.”

Geïntegreerd

“Intussen is bekend dat alles invloed heeft op elkaar en dat men vaker meerder vaardigheden mist. dit kan naar mijn mening beter in een geïntegreerd aanbod worden aangepakt dan alles in losse stukjes. ik denk dat dit voor onze deelnemers ook prettiger is.”

“Voor mij behoren ze tot de basisvaardigheden en die zijn zo met elkaar verstrengeld dat je die beter in een traject geïntegreerd kunt aanbieden. Ik heb het idee dat het begint met taal; rekenen is taal, digitaal werken begint met taal. Als je de rekentaal en de digitale taal niet kent voel je je onthand. Het idee van 'fouten maken is verkeerd' zit ook nog vaak in mensen. Of bij het digitaal niet durven: stel je voor dat ik iets kapot maak of 'weggooi'. Ik zie wel een mogelijkheid om via een digitaal aanbod ook laaggeletterde/laaggecijferde mensen te 'bedienen'. Iets digitaal niet kunnen is meer geaccepteerd in onze samenleving dan niet goed kunnen lezen of rekenen.”

“Een geïntegreerde aanpak kan heel veel opleveren voor mensen die moeite hebben met meerdere basisvaardigheden, maar er zijn ook mensen die echt alleen ondersteuning op een bepaald gebied nodig hebben en dan kan een geïntegreerde cursus te veel worden (bijvoorbeeld een senior die wat meer digitale vaardigheden wil of een kennismigrant die snel de taal wil leren). Ik denk dat een geïntegreerde aanpak ook een mooie kans is om minder 'schools' en meer praktijkgericht te werken. Uiteindelijk is het aanbod bedoeld om mensen te ondersteunen om zelfredzamer te worden en ik denk dat thematische workshops/ cursussen waarin alle basisvaardigheden in mindere of meerdere mate naar voren komen daar aan kunnen bijdragen.”

Zowel apart als geïntegreerd

Wat zijn wensen en frustraties ten aanzien van gecijferdheid?

We hebben gevraagd welke wensen, behoeftes, hopen en dromen respondenten hebben op het gebied van gecijferdheid. Een deel van de respondenten heeft de ultieme wens dat (minder) volwassenen moeite hebben met gecijferdheid en dat er in de toekomst minder schaamte is om over de ervaren moeite te praten (20%). Een ander deel (27%) denkt aan wensen die te maken hebben met de eigen organisatie en hoopt dat er meer of beter aanbod komt op het gebied van gecijferdheid of dat het aanbod dat er is bekender wordt of toegankelijker wordt voor de doelgroep. Weer anderen (18%) hopen dat er meer bewustwording komt van wat gecijferdheid is en dat er evenveel aandacht komt voor gecijferdheid als voor geletterdheid en digitale vaardigheden. Ook worden aspecten als geld, tijd en materialen genoemd als wensen om meer te kunnen betekenen op het gebied van gecijferdheid (9%). Bijna een kwart van de respondenten geeft aan geen wensen of behoeftes te hebben hierover. In Kader 4.4 staan voorbeelden van genoemde wensen, behoeftes, hopen en dromen op het gebied van gecijferdheid.

Kader 4.4 – Voorbeelden van genoemde wensen, behoeftes, hopen en dromen op het gebied van gecijferdheid (N=131).

Wat zijn frustraties, uitdagingen en angsten ten aanzien van gecijferdheid?

Naast wensen en behoeftes hebben we ook gevraagd naar frustraties, uitdagingen en angsten die respondenten ervaren op het gebied van gecijferdheid. De antwoorden zijn divers. Een deel van de frustraties heeft betrekking op de doelgroep: er wordt genoemd dat de doelgroep kwetsbaar is, dat er onder de doelgroep sprake is van schaamte en dat het, net als bij geletterdheid, moeilijk is om de doelgroep te bereiken (14%). Weer anderen benoemen het ontbreken van (goed) aanbod en de kennis en deskundigheid om ermee aan de slag te kunnen gaan (14%): ze zeggen bijvoorbeeld dat ze onvoldoende kennis hebben om laaggecijferdheid te herkennen en signaleren, maar ook dat er onvoldoende deskundigheid is om goed aanbod te ontwikkelen dat aansluit op de doelgroep. Andere frustraties hebben te maken met het ontbreken aan geld, tijd en (gekwalificeerd) personeel (13%) om werk te maken van gecijferdheid. In Kader 4.5 staan voorbeelden van genoemde frustraties, uitdagingen en angsten op het gebied van gecijferdheid.

Kader 4.5 – Voorbeelden van genoemde frustraties, uitdagingen en angsten op het gebied van gecijferdheid (N=132).

Samenvatting en conclusie *Motivatie*

In deze paragraaf stond centraal wat de stand van zaken is wat betreft de motivatie van bibliotheken om activiteiten op het gebied van gecijferdheid te organiseren en uit te voeren. De resultaten laten zien dat de motivatie hoog is: vrijwel alle respondenten vinden het belangrijk dat er aandacht is voor beperkte gecijferdheid van volwassenen. Bijna driekwart van de respondenten wil hier ook zelf een rol in spelen. Ook geeft bijna 80% aan (nog) meer te willen doen op het gebied van gecijferdheid. Daarnaast geeft 87% van de respondenten aan dat gecijferdheid volgens hen even belangrijk is als geletterdheid en digitale vaardigheden.

Op de vraag of zij een voorkeur hebben voor het apart aanbieden van de basisvaardigheden of voor een geïntegreerd aanbod geeft een meerderheid aan dat hun voorkeur uitgaat naar beide. Vragen we naar wensen en behoeften op het gebied van gecijferdheid en naar frustraties en uitdagingen die respondenten ervaren, dan komt het beeld naar voren dat de respondenten graag meer en beter aanbod willen organiseren, maar dat de deskundigheid om dat aanbod te ontwikkelen ontbreekt. Daarnaast noemen respondenten dat zij hopen dat er meer bewustwording komt van wat gecijferdheid inhoudt: het ontbreken van die bewustwording en aandacht is een veelgenoemde frustratie van respondenten. Zij ervaren dat er onvoldoende prioriteit gegeven wordt om werk te maken van gecijferdheid. Ook lopen respondenten ertegenaan dat het hen ontbreekt aan tijd, geld en gekwalificeerd personeel.

Mogelijkheden om activiteiten te organiseren

De derde factor die beïnvloedt of bibliotheken aandacht besteden aan gecijferdheid is de mogelijkheden die betrokkenen ervaren om werk te maken van gecijferdheid. Respondenten die gemotiveerd zijn én beschikken over de benodigde kennis en vaardigheden, kunnen vastlopen op de mogelijkheden om dat ook daadwerkelijk te gaan doen, waardoor er toch geen aandacht besteed wordt aan gecijferdheid.

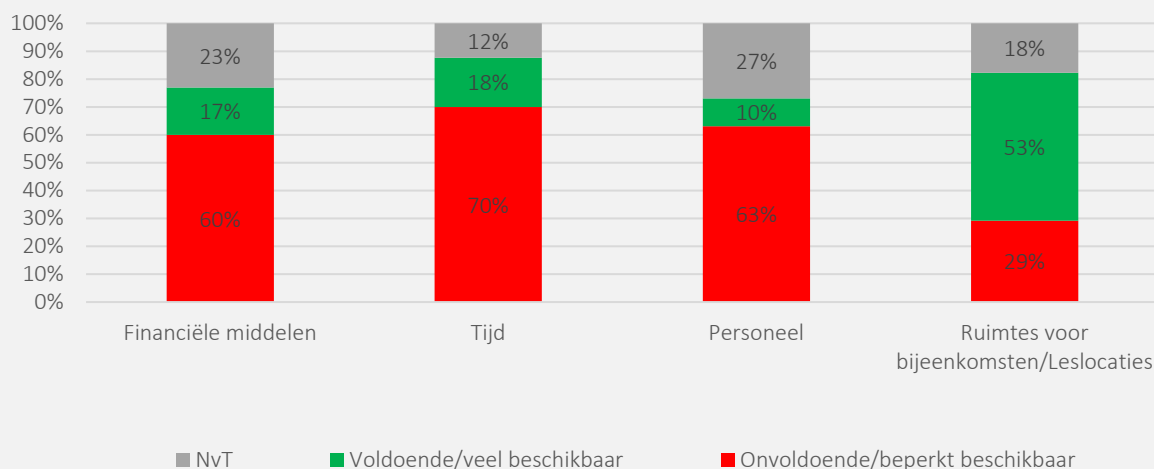
De vragenlijst bevatte vier vragen over de mogelijkheden die respondenten ervaren om aandacht te besteden aan gecijferdheid. De vragen gaan over randvoorwaarden waar respondenten (geen) beschikking over hebben of randvoorwaarden waardoor zij weinig aandacht (kunnen) besteden aan gecijferdheid. Ook zijn er vragen gesteld over de omgeving van respondenten en in hoeverre zij door hun directe omgeving gestimuleerd of afgeremd worden om meer te doen op het gebied van gecijferdheid.

Welke randvoorwaarden zijn wel en niet aanwezig?

Om een beeld te krijgen van de mogelijkheden die respondenten ervaren om aandacht te besteden aan gecijferdheid, hebben we eerst gevraagd naar de praktische mogelijkheden die zij ervaren. In hoeverre beschikken zij (of hun bibliotheek) over voldoende financiële middelen, tijd, personeel en ruimtes voor bijeenkomsten of lessen om aandacht te besteden aan gecijferdheid en activiteiten te organiseren? Respondenten konden aangeven of zij voldoende beschikken over deze randvoorwaarden of dat er in hun ogen onvoldoende of beperkte randvoorwaarden zijn.

Uit de antwoorden komt een heel duidelijk beeld naar voren (zie Figuur 4.9). Een meerderheid van de respondenten ervaart onvoldoende of beperkte mogelijkheden als het gaat om geld, tijd en personeel (respectievelijk 60%, 70% en 63%). Wat betreft beschikbare ruimtes ervaren zij de minste belemmeringen: een kleine meerderheid van de respondenten zegt over voldoende ruimtes of leslocaties te beschikken om activiteiten te kunnen organiseren.

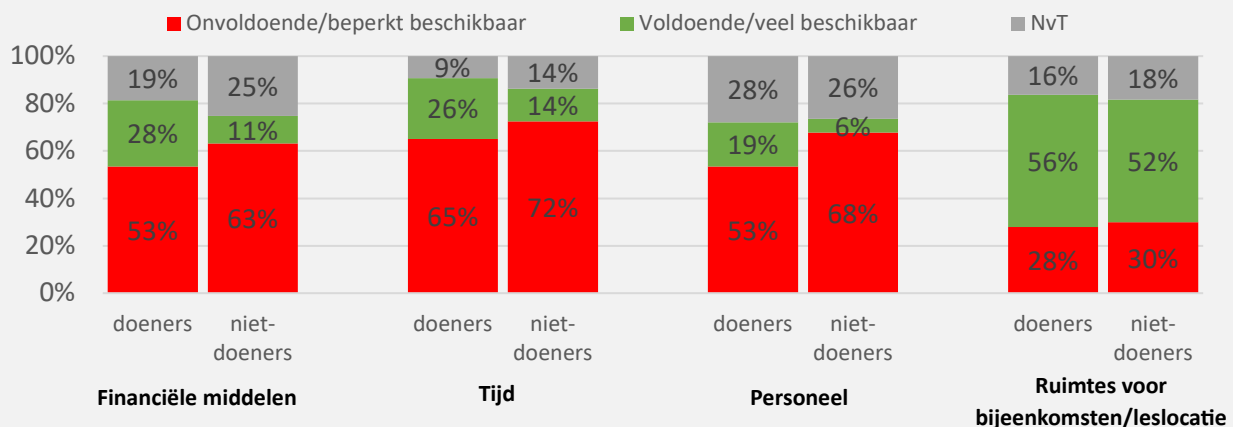
Figuur 4.9 – In hoeverre heeft u beschikking over de volgende randvoorwaarden om gecijferdheid bij volwassenen te versterken? (N=130)

Beschikken doeners en niet-doeners over andere randvoorwaarden?

Splitsen we deze randvoorwaarden-resultaten naar de respondenten die al activiteiten organiseren en diegenen die dat (nog) niet doen, dan zien we dat de 'doeners' iets vaker aangeven over voldoende randvoorwaarden te beschikken (zie Figuur 4.10). Met name op het aspect personeel is een verschil zichtbaar. Dit betekent echter niet dat degenen die actie ondernemen perfecte randvoorwaarden hebben. Zelfs zij hebben beperkte middelen tot hun beschikking, zoals financiële, tijds- en personele beperkingen, hoewel er redelijk wat ruimte beschikbaar is.

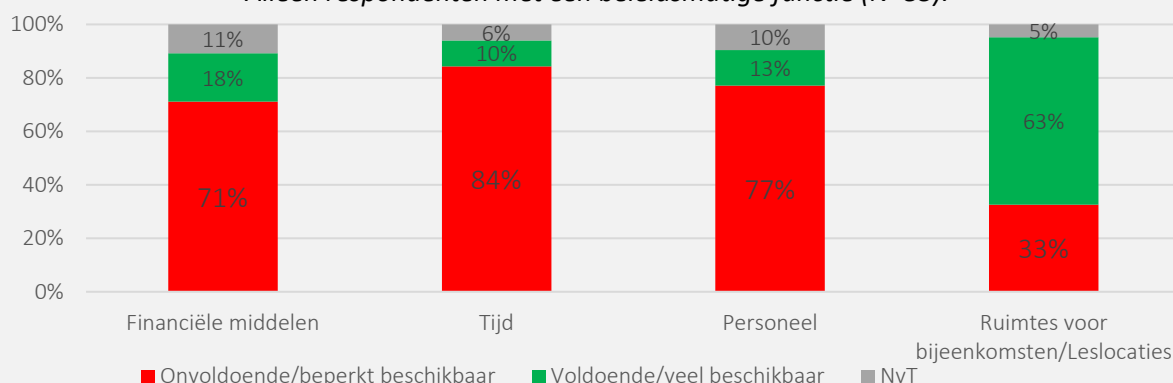
Figuur 4.10 – Ervaren randvoorwaarden om gecijferdheid bij volwassenen te versterken gesplitst naar doeners (N=43) en niet-doeners? (N=87)

Wat zien de beleidsmakers?

Er is ook een groep respondenten waarop de vragen over geld, personeel en ruimtes niet van toepassing zijn, zoals vrijwilligers die taken als maatje vervullen. In Figuur 4.13 worden daarom alleen de antwoorden weergegeven van respondenten die een beleidsmatige functie bekleeden, zoals coördinatoren, programma-ontwikkelaars en leidinggevendenden. Zij hebben over het algemeen het beste inzicht in deze randvoorwaarden. Zoals te zien is in Figuur 4.11, neemt het aantal respondenten waarop de vraag niet van toepassing is inderdaad af. Met name de groep die aangeeft te beschikken over onvoldoende of beperkte randvoorwaarden wordt in verhouding groter. Uit de resultaten van respondenten met een beleidsmatige functie komt nog duidelijker naar voren dat bibliotheken onvoldoende mogelijkheden ervaren op het gebied van geld, tijd en personeel (respectievelijk 71%, 84% en 77%).

Figuur 4.11 – De beschikking over randvoorwaarden om gecijferdheid bij volwassenen te stimuleren? Alleen respondenten met een beleidsmatige functie (N=83).

Gevolgen van ontbrekende randvoorwaarden

De vraag is of het ontbreken van deze randvoorwaarden er ook voor zorgt dat respondenten geen of weinig aandacht besteden aan gecijferdheid. We stelden de vraag of er randvoorwaarden zijn in de omgeving die ervoor zorgen dat respondenten geen of weinig aandacht besteden aan gecijferdheid. Een meerderheid van 53% geeft hierop een bevestigend antwoord. Splitsen we ook hier de resultaten van de respondenten met een beleidsmatige functie van de rest, dan geeft zelfs 63% van hen aan dat het door de (ontbrekende) randvoorwaarden in de omgeving komt dat zij geen of weinig aandacht besteden aan gecijferdheid.

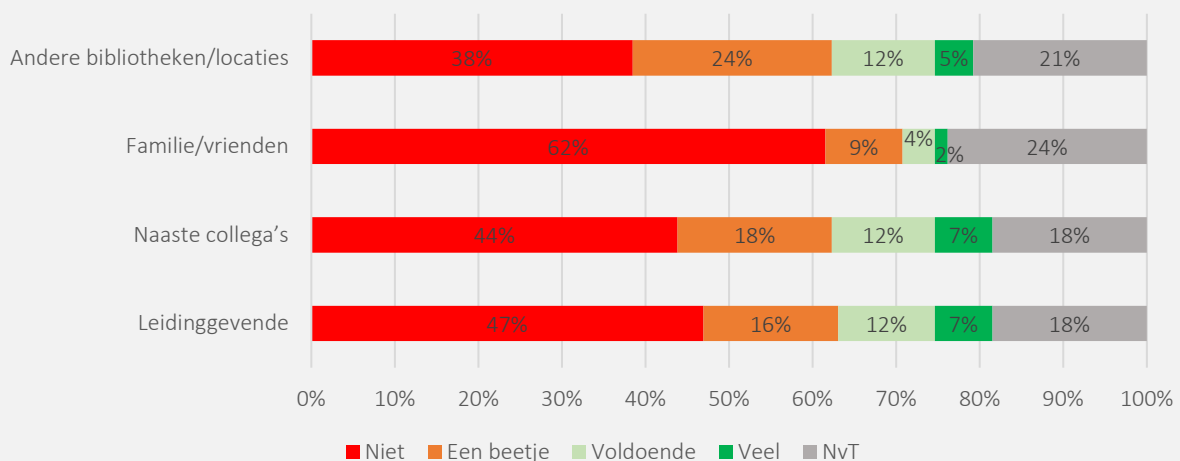
Aanvullend op de genoemde randvoorwaarden wordt bij de antwoorden van respondenten opgemerkt dat het ook te maken heeft met (gebrek aan) beleid. Respondenten noemen bijvoorbeeld dat er geen expliciete afspraken zijn gemaakt of dat de opdracht waaraan ze moeten voldoen, geen betrekking heeft op gecijferdheid en dat de gemeente of hun eigen organisatie hier keuzes in heeft gemaakt. Genoemd wordt verder dat de prioriteiten op andere vaardigheden liggen en alle activiteiten daar al op gericht zijn.

De invloed van mensen in de omgeving

Naast praktische randvoorwaarden is ook iemands (sociale) omgeving van invloed op zijn of haar gedrag: als anderen bijvoorbeeld veel kennis hebben of een hoge motivatie, dan kan het voorkomen dat iemand zich daardoor gestimuleerd voelt om ook meer te doen. Tegelijkertijd kunnen negatieve reacties uit de omgeving (bijvoorbeeld: "Dat is toch niets voor een bibliotheek?") ook maken dat iemand ondanks aanwezige kennis of motivatie toch besluit het erbij te laten en geen actie te ondernemen. We hebben daarom de vraag voorgelegd in hoeverre respondenten ervaren dat zij door mensen uit hun omgeving gestimuleerd worden om (nog) meer te doen op het gebied van gecijferdheid (Figuur 4.12).

Het beeld dat naar voren komt, is dat de meerderheid niet of weinig gestimuleerd wordt door de omgeving (tussen 62-69%). Er is maar een kleine groep (tussen de 6-19%) die wel ervaart gestimuleerd te worden door de omgeving. Het meest worden respondenten gestimuleerd door naast collega's en hun leidinggevende. De minste stimulans wordt ervaren van familie en vrienden. Tegelijkertijd geeft maar 10% van de respondenten aan dat er mensen in hun omgeving zijn waardoor zij geen of weinig aandacht besteden aan gecijferdheid. Gevraagd naar wie dat zijn, worden bijvoorbeeld de leidinggevende genoemd maar ook vrijwilligers die veel begeleiding vragen. Ook noemen zij als reden dat de deelnemers geen scholingsbehoefte aangeven op het gebied van gecijferdheid.

Figuur 4.12 – In hoeverre ervaart u dat u gestimuleerd wordt om (nog) meer te doen op het gebied van gecijferdheid door mensen uit uw omgeving (N=130, in percentages)

Samenvatting en conclusie *Mogelijkheden*

In deze paragraaf stond centraal hoeveel mogelijkheden en randvoorwaarden bibliotheken ervaren om activiteiten op het gebied van gecijferdheid te organiseren en uit te voeren. De resultaten laten zien dat bibliotheken onvoldoende mogelijkheden ervaren om aandacht te besteden aan gecijferdheid. Een meerderheid van de respondenten ervaart belemmerende randvoorwaarden als het gaat om personeel, tijd en financiële middelen. Door de ontbrekende randvoorwaarden zegt een meerderheid geen aandacht te kunnen besteden aan gecijferdheid. Daarnaast komt het beeld naar voren dat respondenten (vrijwel) niet gestimuleerd worden door personen in de omgeving om wel meer aandacht te besteden aan gecijferdheid. Vrijwel niemand ervaart dat zij door specifieke personen belemmerd worden om meer aandacht te besteden aan gecijferdheid.

5. Conclusie en aanbevelingen

Gecijferdheid, geletterdheid en digitale vaardigheden zijn essentiële basisvaardigheden die nodig zijn voor het dagelijks functioneren van volwassenen in de samenleving. Bibliotheken spelen een belangrijke rol in het versterken van basisvaardigheden bij volwassenen. Het vermoeden was dat bibliotheken zich minder bewust zijn van specifiek de basisvaardigheid gecijferdheid, zeker ten opzichte van de andere vaardigheden: wat gecijferdheid is en waarom het belangrijk is. Maar ook hoe beperkte gecijferdheid herkend en besproken kan worden en uiteraard, wat bibliotheken kunnen doen om gecijferdheid bij volwassenen te versterken. Het doel van dit onderzoek is daarom het in kaart brengen van *de stand van zaken bij bibliotheken in Nederland rondom de bewustwording en aanpak van gecijferdheid bij volwassenen*. De vragenlijst is tot stand gekomen op basis van het Wheel of Change-model.

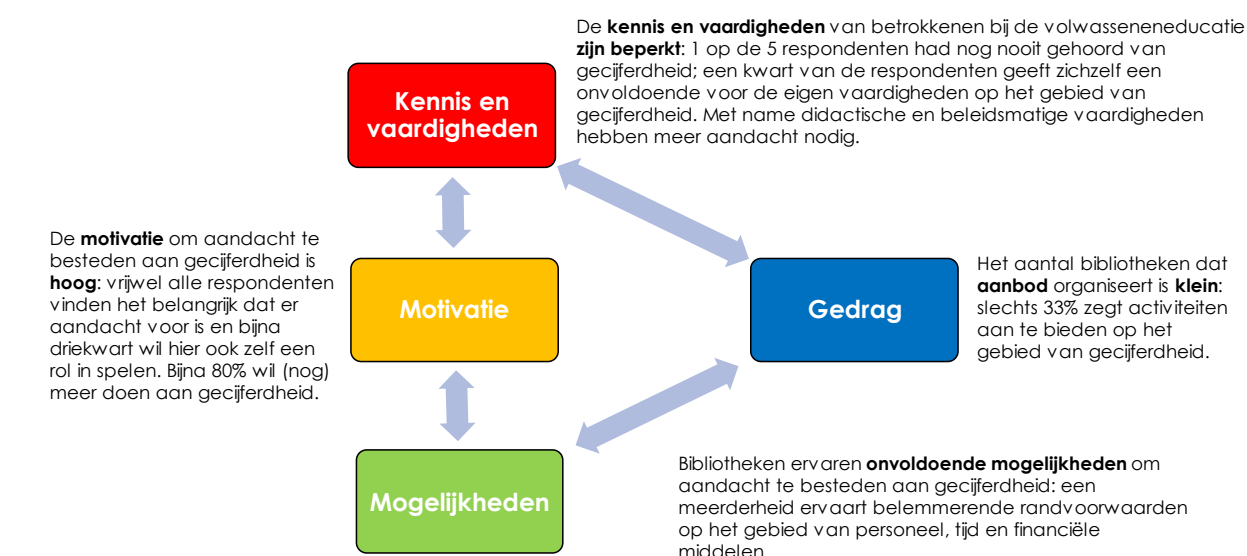
De stand van zaken op het gebied van gecijferdheid

De bevindingen van de vragenlijst zijn in Figuur 5.1 beknopt samengevat. Op basis van de resultaten concluderen wij dat er bibliotheken zijn waar gecijferdheid een plek heeft gekregen. Toch bevestigt dit onderzoek ook onze aanname: slecht één op de drie bibliotheken in Nederland organiseert aanbod op het gebied van gecijferdheid. Terwijl het aanbod achterblijft, wordt het belang van gecijferdheid (en de versterking daarvan) breed onderkend en is de motivatie om (meer) aandacht aan gecijferdheid te besteden ook zeer hoog. Geen van de respondenten zegt het niet belangrijk te vinden, en ook ten opzichte van de andere basisvaardigheden doet gecijferdheid niet onder.

Figuur 5.1 Samenvatting bevindingen

Wat is de stand van zaken rondom de aanpak van gecijferdheid bij volwassenen?

Op basis van een vragenlijst onder bibliotheken, (respons N=130) concluderen wij:

Deze resultaten tonen aan dat het nodig is om de kennis en vaardigheden op het gebied van gecijferdheid bij bibliotheken te versterken. Terwijl het redelijk gesteld is met de theoretische kennis, blijven signalering, en didactische en beleidsmatige vaardigheden achter. De resultaten laten verder zien dat het noodzakelijk is om de mogelijkheden te verbeteren om aandacht te besteden aan gecijferdheid. Respondenten geven aan dat zij belemmeringen ervaren in de mogelijkheden om werk

te maken van gecijferdheid, door beperkingen in tijd, geld en personeel. Tot slot komt uit de resultaten naar voren dat de motivatie bij bibliotheekmedewerkers hoog is. Deze hoge motivatie kan ingezet worden om zowel de kennis en vaardigheden bij bibliotheekmedewerkers te versterken als het vergroten van de mogelijkheden om gecijferdheid een duidelijke plaats te geven in het aanbod van bibliotheken.

Aanbevelingen

Dit laatste hoofdstuk beschrijft wat deze resultaten betekenen voor het volwassenenaanbod in bibliotheken en wie hierin een belangrijke rol zouden kunnen spelen. Deze aanbevelingen zijn gericht op noodzakelijke interventies om gecijferdheid beter op de kaart te zetten. Een belangrijke randvoorwaarde om de aanbevelingen op te volgen, is dat er voldoende financiering beschikbaar is.

Professionalisering: op papier en op de vloer

De eerste aanbeveling is om in te zetten op professionalisering van betrokkenen op alle niveaus. Het gaat dan om professionalisering van wat gecijferdheid is en hoe aanbod ontwikkeld en georganiseerd kan worden. Het professionaliseren van betrokkenen leidt tot een grotere bekendheid van het belang van gecijferdheid en draagt eraan bij dat er ook meer mogelijkheden gecreëerd worden om aandacht te besteden aan gecijferdheid. De versterking van de kennis en vaardigheden van docenten en vrijwilligers zou zich moeten richten op het vergroten van de didactische vaardigheden, die net anders zijn dan bij geletterdheid. Hiervoor is al veel professionaliseringsmateriaal beschikbaar.¹⁰ Ook is er aandacht nodig om uitvoerders te leren hoe zij meerdere basisvaardigheden geïntegreerd aan bod kunnen laten komen op een functionele manier, bijvoorbeeld in thematische cursussen, zoals 'Omgaan met geld' of 'Maken van een digitaal foto-album'. Naast professionalisering van docenten en vrijwilligers is er ook professionalisering nodig voor betrokken in bibliotheken met een beleidsmatige functie zoals coördinatoren en leidinggevendenden. Men wil wel, maar het lijkt moeilijk om gecijferdheid echt een vaste plek te geven in beleid en de juiste randvoorwaarden te creëren. We bevelen daarom aan dat alle bibliotheken en andere instellingen betrokken bij het onderwijs voor volwassenen, een visie op basisvaardigheden ontwikkelen, zodat gecijferdheid een vanzelfsprekende plek heeft in het aanbod voor volwassenen. Vanuit de vragenlijst is het duidelijk dat er vraag is vanuit bibliotheken om daarbij geholpen te worden.

Verdiepen in en verbreden buiten bibliotheken

De tweede aanbeveling is om dit onderzoek een vervolg te geven door het onderzoek te verdiepen en te verbreden. Verdiepen omdat er in dit onderzoek wel een landelijk beeld kon worden geschetst op basis van de respons, maar de respons onvoldoende bleek om uitsplitsingen te maken naar provincies, regio's, gemeenten of vestigingen. Dit onderscheid is relevant voor bijvoorbeeld betrokkenen bij de regionale aanpak van basisvaardigheden zoals (centrum)gemeenten, POI's en bibliotheken om hun activiteiten te organiseren en om gerichte ondersteuning te kunnen bieden aan specifieke vestigingen. Anderzijds is het wenselijk dit onderzoek te verbreden naar andere organisaties dan bibliotheken. Volwassenen met beperkte basisvaardigheden komen met verschillende organisaties voor hulp, advies of onderwijs in aanraking. Een uitbreiding van het onderzoek naar bijvoorbeeld welzijnsorganisaties, zoals de zorg of schuldhulpverlening, kan een belangrijke stap zijn om ook daar de bewustwording van het belang van gecijferdheid onder medewerkers te vergroten. Een andere doelgroep is het formele volwassenenonderwijs op roc's. Het ontbreekt veelal aan de verbinding met andere vakken waarin de

¹⁰ Bijvoorbeeld via de website www.gecijferdheidteltmee.nl

breder aspecten van gecijferdheid aan bod komen. Bewustwording vergroten van gecijferdheid onder alle docenten in het formele volwassenenonderwijs kan bijdragen aan een bredere aanpak van gecijferdheid. Tot slot kan ook gedacht worden aan gemeentes: bibliotheken, en andere organisaties zijn afhankelijk van (de visie van) gemeentes op het versterken van gecijferdheid bij volwassenen. Dit heeft met name effect op de beschikbare randvoorwaarden van bibliotheken zoals tijd, geld en personeel. Het verbreden van het onderzoek naar gemeentes om ook daar de bewustwording op het gebied van gecijferdheid in kaart te brengen kan een eerste stap zijn in het vergroten van de aandacht in beleid van dit thema.

Monitoring

Het doel van het huidige onderzoek was om de stand van zaken in kaart te brengen rondom de bewustwording en aanpak van gecijferdheid bij volwassenen. Uiteindelijk moet een goede aanpak eraan bijdragen dat zoveel mogelijk volwassenen hun gecijferdheid kunnen versterken. Een derde aanbeveling is daarom om het onderzoek over enkele jaren te herhalen. Een herhaling van het onderzoek kan in beeld brengen of de bewustwording op het gebied van gecijferdheid in de loop van de tijd verbetert en er meer aanbod georganiseerd wordt. Daarnaast kan een herhaling inzicht bieden in welke interventies daadwerkelijk bijdragen aan het vergroten en aan het verbeteren van het aanbod. Bijvoorbeeld welke interventies op het gebied van kennis en vaardigheden (trainingen, materialen of instrumenten) eraan bijdragen dat bibliotheken aanbod organiseren. Maar ook welke interventies eraan bijdragen dat het aanbod aansluit op de leervragen van volwassenen. Tot slot kan een herhaling van het onderzoek bijdragen aan visievorming: waar wil een vestiging, gemeente, regio of POI over vijf jaar staan?

Referenties

- Algemene Rekenkamer (2016). *Aanpak van laaggeletterdheid*. Algemene Rekenkamer.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Barker, F., Atkins, L., & De Lusignan, S. (2016). Applying the COM-B behaviour model and behaviour change wheel to develop an intervention to improve hearing-aid use in adult auditory rehabilitation. *International Journal of Audiology*, 55(sup3), S90-S98. <https://doi.org/10.3109/14992027.2015.1120894>
- Brands, N. B. (2020). Het effect van goal framing in een campagne tegen online discriminatie naar vrouwen en homoseksuelen op de bewustwording en actiebereidheid [Master Thesis, Radboud Universiteit].
- Budac, A., Gareau-Brennan, C., Mucz, D., McNally, M. B., & Rathi, D. (2020). Numeracy programming at major Canadian urban libraries: An exploratory study. *Partnership*, 15(1), 1-22.
- Christiaanse, B., Schop-Etman, A., Van den Boogaard, L. (2019). *Adviesrapport Gehoorschade. Healthy'R*.
- Duan, Z., Liu, C., Han, M., Wang, D., Zhang, X., & Liu, C. (2020). Understanding consumer behavior patterns in antibiotic usage for upper respiratory tract infections: A study protocol based on the COM-B framework. *Research in Social and Administrative Pharmacy*, 17(5), 978-985. <https://doi.org/10.1016/j.sapharm.2020.07.033>
- Gutteling, J. M., & Heuvelman, A. (2000). Sociale psychologie en communicatief ontwerpen. *Communicatiekundig Ontwerpen. Methoden, Perspectieven, Toepassingen*, 147-162.
- Hoogland, K., & Meeder, M. (2007). *Gecijferdheid in beeld*. APS.
- Hoogland, K., & Stelwagen, R. (2021). Het belang van rekenen en gecijferdheid in een levenlang ontwikkelen . HU & Probiblio. <https://www.gecijferdheid.nl/het-belang-van-rekenen-en-gecijferdheid-in-een-leven-lang-ontwikkelen/>
- Karg, M. (2016). Lessen in bewustwording; de weg van slavernij naar 'ons erfgoed'. *Tijdschrift voor Surinamistiek en het Caraïbisch gebied*, jrg. 35, pp. 162-179.
- Kik, C. M. (2005). *De klant is koning, toch?: Een onderzoek naar de effectiviteit van onconventionele communicatie binnen het project Klantgerichtheid bij de gemeente Den Haag*. [Bachelor's thesis, Universiteit Twente].
- Michie, S., Van Stralen, M. M., & West, R. (2011). The Behaviour Change Wheel: a new method for characterising and designing behaviour change interventions. *Implementation Science*, 6(1), 1-12.
- Michie, S., Atkins, L., & West, R. (2014). The behaviour change wheel. *A guide to designing interventions*. 1st ed. Great Britain: Silverback Publishing, 1003, 1010.
- OECD (2021). *The Assessment Frameworks for Cycle 2 of the Programme for the International Assessment of Adult Competencies*. OECD. <https://doi.org/10.1787/4bc2342d-en>
- Oonk, W., Van Zanten, M., & Keijzer, R. (2007). Gecijferdheid, vier eeuwen ontwikkeling. *Rekenwiskundeonderwijs: onderzoek, ontwikkeling, praktijk*, 26(3), 3-18.

- Pol, B., Swankhuisen, C., & van Vendeloo, P. (2013). *Nieuwe aanpak in overheidscommunicatie: mythen, misverstanden en mogelijkheden*. Bussum: Coutinho.
- Prochaska, J. O., & Velicer, W. F. (1997). The transtheoretical model of health behavior change. *American journal of health promotion*, 12(1), 38-48.
- Rosenberger, P., & Gerhard, D. (2018). Context-awareness in industrial applications: definition, classification and use case. *Procedia CIRP*, 72, 1172-1177.
- Safford-Ramus, K., Maaß, J., & Süß-Stepancik, E. (2018). Contemporary Research in Adult and Lifelong Learning of Mathematics - International Perspectives. In G. Kaiser (Ed.), *ICME-13 Monographs*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-96502-4>.
- Steehouder, P., & Baay, P., m.m.v. Jansens, E. (2016). *Toekomst van de educatie vanuit het perspectief van roc's*. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Stichting Lezen & Schrijven. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Train, B. (2003). Building up or breaking down barriers? The role of the public library in adult basic skills education. *Library Review*, 52(8), 394-402.
- Van Damme, D., Van de Poele, L., & Verhasselt, E. (1997). *Hoe geletterd/gecijferd is Vlaanderen? Functionele taal-en rekenvaardigheden van Vlamingen in internationaal perspectief*. Garant.
- Van Turnhout, K., Jeurens, J., Dreezens, E., & Bakker, R. R. (2015). Dansen in het donker: co-creatie en meta-ontwerp voor een gezonder Wijchen. *Informatie*, 8, 36.
- Verweel, P. (2022). Een intiem(iderend) gesprek: Hoe mannen bij kunnen dragen aan vermindering van seksuele intimidatie aan de hand van bewustwording in uitgaansgelegenheden in Nijmegen. [Bachelor scriptie, Radboud Universiteit].
- Weijers, M., & Madern, T. (2016). Aan de slag met schuldpreventie: Richt interventie op het gedrag van de doelgroep.
- Wierenga, W. (2019). Een complexity-awareness-checklist voor ERP-Implementaties [Master Thesis, Open Universiteit].

Bijlage: Digitale vragenlijst

De vragenlijst is gedigitaliseerd door middel van het programma Survalyzer en visueel aantrekkelijk vormgegeven.

INTRODUCTIE voor deelnemers

Bedankt dat u deelneemt aan het onderzoek *Gecijferdheid als basisvaardigheid*. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de Universiteit Utrecht, Hogeschool Utrecht en Expertisecentrum beroepsonderwijs in opdracht van het ministerie van OCW.

Het **doel** van het onderzoek is om de bewustwording in kaart te brengen in Nederland op het gebied van gecijferdheid: wat weten Nederlanders over gecijferdheid? Hoe deskundig vinden Nederlanders zich op het gebied van gecijferdheid? En wat voor (educatie-)activiteiten worden er georganiseerd op het gebied van gecijferdheid?

Door uw ervaringen met ons te delen, krijgen wij meer inzicht in de stand van zaken wat betreft bewustwording, deskundigheid en activiteiten op het gebied van gecijferdheid in Nederland. Het onderzoek geeft handvatten voor toekomstig nationaal, regionaal en lokaal beleid om aandacht te besteden aan ontwikkelkansen voor volwassenen op het gebied van gecijferdheid.

Wat vragen we van u?

Er zijn vijf blokken met vragen. De vragen gaan over

1. uw functie en organisatie;
2. gecijferdheid en in hoeverre u daarmee bekend bent;
3. uw vaardigheden op het gebied van gecijferdheid;
4. uw motivatie op het gebied van gecijferdheid;
5. uw omgeving en ervaren randvoorwaarden.

Het kost ongeveer 10 minuten om de enquête in te vullen. Uw antwoorden worden anoniem verwerkt.

Om de vragenlijst te kunnen starten hebben we uw akkoord nodig dat:

- u geïnformeerd bent over het doel van het onderzoek;
- u toestemming geeft dat wij uw antwoorden mogen gebruiken voor ons onderzoek;
- wij uw antwoorden geanonimiseerd mogen delen met anderen;
- u vrijwillig deelneemt aan dit onderzoek en op elk moment de vragenlijst kunt stoppen.

Ik ben akkoord. Ja/Nee

VRAGENLIJST

1. In welke provincie(s) werkt u? *MEERKEUZE* (meerdere antwoorden mogelijk)
2. Bij welke bibliotheek werkt u? *MEERKEUZE*
3. Voor welke vestiging(en) werkt u? *OPEN VRAAG*
4. Wat is uw functie? *MEERKEUZE* (meerdere antwoorden mogelijk)
5. Welke taken horen bij uw functie? *MEERKEUZE* (meerdere antwoorden mogelijk)
6. Worden er activiteiten uitgevoerd op het gebied van gecijferdheid op de locaties waar u werkt?
 - a. Ja/Nee
 - b. Indien Ja: Wat voor activiteiten? Licht uw antwoord toe.
Indien Nee: Wat is hiervoor de belangrijkste reden volgens u?
7. Gaat uw voorkeur uit naar activiteiten waarin gecijferdheid, geletterdheid en digitale vaardigheden apart worden aangeboden of naar een geïntegreerd aanbod?
 - a. Licht uw antwoord eventueel toe.
8. Had u voor u aan deze vragenlijst begon, al eens gehoord of gelezen over 'gecijferdheid'? En zo ja, op welke manier? (Meerdere antwoorden mogelijk) *MEERKEUZE*
9. Wat is gecijferdheid volgens u?
 - a. Geef en korte omschrijving van wat gecijferdheid volgens u inhoudt. *OPEN VRAAG*
 - b. Hoeveel mensen in Nederland hebben volgens u moeite met gecijferdheid (een grove inschatting)? *OPEN VRAAG*
 - c. Bij welke situaties is gecijferdheid volgens u van belang? *MEERKEUZE 10 situaties* (5-punt-schaal onbelangrijk - zeer belangrijk).
10. Geef uzelf een cijfer op een schaal van 1-10 voor de volgende aspecten (1 = helemaal niet vaardig, 10 = heel vaardig):
 - a. Voor uw theoretische kennis over gecijferdheid (hoeveel heeft u gehoord en/of gelezen over gecijferdheid?)
 - b. Voor het herkennen of signaleren van laaggecijferdheid bij een ander
 - c. Voor het bespreekbaar maken van laaggecijferdheid bij een ander
 - d. Voor het bespreekbaar maken en aankaarten van laaggecijferdheid binnen de organisatie.
 - e. Voor uw didactische vaardigheden op het gebied van gecijferdheid (heeft u wel eens een bijeenkomst of cursus verzorgd voor volwassenen die moeite hebben met gecijferdheid?)
 - f. Voor uw beleidsmatige vaardigheden om laaggecijferdheid structureel in plannen op te nemen (voor het opstellen van richtlijnen of meerjarenplannen).
 - g. Licht eventueel uw antwoord toe.
11. Heeft u een vorm van scholing gevolgd op het gebied van gecijferdheid?
 - a. Ja/nee
 - b. Indien ja: Op welk gebied van gecijferdheid had de scholing betrekking (bijvoorbeeld scholing gericht op theoretische of praktische kennis, didactische vaardigheden, instrumentele vaardigheden enz.)?
Indien nee: Wat is hiervoor de belangrijkste reden volgens u
12. Heeft u behoefte aan verdere scholing op het gebied van gecijferdheid? En zo ja, op welk gebied? *OPEN VRAAG*

13. Hoe belangrijk vindt u het (4-puntschaal onbelangrijk-heel belangrijk):
 - a. Dat er iets gedaan wordt aan laaggecijferdheid?
 - b. Dat u zelf een rol speelt om gecijferdheid te stimuleren bij volwassenen?
 - c. Licht uw antwoord toe.
14. Hoe belangrijk is laaggecijferdheid ten aanzien van laaggeletterdheid en digitale vaardigheden?
15. Wat zijn uw wensen, behoeftes, hopen en dromen op het gebied van gecijferdheid? *OPEN VRAAG*
16. Wat zijn uw frustraties, uitdagingen en angsten op het gebied van gecijferdheid? *OPEN VRAAG*
17. Bent u gemotiveerd om (nog) meer te doen op het gebied van gecijferdheid? Licht uw antwoord toe.
18. In hoeverre heeft u beschikking over de volgende randvoorwaarden om gecijferdheid bij volwassenen te stimuleren? *MEERKEUZE*
19. Zijn er randvoorwaarden in uw omgeving waardoor u niet of weinig aandacht besteed aan gecijferdheid? Ja/Nee
20. In hoeverre ervaart u dat u gestimuleerd wordt om (nog) meer te doen op het gebied van gecijferdheid door mensen uit uw omgeving? *MEERKEUZE 4 categorieën personen (4-puntschaal niet-veel)*
21. Zijn er mensen in uw omgeving waardoor u niet of weinig aandacht besteed aan gecijferdheid? Jaa/Nee
22. Heeft u tot slot naar aanleiding van deze enquête nog opmerkingen? *OPEN VRAAG*
23. Wilt u op de hoogte blijven van de uitkomsten van het onderzoek? *OPEN VRAAG*